

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

MANŽELSTVÍ

Diplomová práce

Zpracovala **Lucie Hrušková**

Vedoucí diplomové práce **doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.**

únor 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. února 2016

Lucie Hrušková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za jeho ochotu a cenné rady při psaní této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Obecně o manželství a rodinném právu.....	4
1.1. Manželství jako součást rodinného práva.....	4
1.2. Prameny rodinného a manželského práva	5
1.2.1. Mezinárodní smlouvy.....	5
1.2.2. Právní normy Evropské unie.....	6
1.2.3. Vnitrostátní právní předpisy.....	7
1.3. Zásady rodinného práva	9
1.4. Pojem a účel manželství	10
1.4.1. Pojem manželství	10
1.4.2. Účel manželství.....	12
1.4.3. Odlišení od registrovaného partnerství	13
2. Vznik manželství	16
2.1. Zasnoubení	16
2.2. Sňatečný obřad	16
2.3. Formy sňatku	17
2.4. Předdodavkové řízení	18
2.5. Prohlášení o příjmení manželů	19
2.6. Vedlejší prohlášení	20
2.7. Zvláštní způsoby vzniku manželství	21
2.7.1. Uzavření manželství v přímém ohrožení života.....	21
2.7.2. Manželství uzavřené mimo území České republiky	22
2.7.3. Uzavření manželství v zastoupení.....	22
2.8. Zákonné překážky uzavření manželství	23
3. Zdánlivost a neplatnost manželství	28
3.1. Zdánlivé manželství	28

3.2.	Neplatnost manželství	30
4.	Povinnosti a práva manželů	32
4.1.	Povinnosti a práva osobního charakteru.....	32
4.1.1.	Rovné postavení manželů	32
4.1.2.	Základní povinnosti a práva manželů	33
4.1.3.	Informační povinnost	33
4.1.4.	Povinnost brát zřetel na zájem rodiny	34
4.1.5.	Povaha osobních práv a povinností.....	34
4.2.	Povinnosti a práva osobně-majetkového charakteru	35
4.2.1.	Uspokojování potřeb rodiny.....	35
4.2.2.	Rozhodování o záležitostech rodiny	36
4.2.3.	Obstarávání záležitostí rodiny.....	37
4.2.4.	Vzájemné zastupování	38
4.2.5.	Výživné mezi manžely	39
4.2.6.	Obvyklé vybavení rodinné domácnosti.....	40
4.2.7.	Rodinný závod	42
4.3.	Manželské majetkové právo	44
4.3.1.	Společné jmění manželů	45
4.3.2.	Bydlení manželů.....	55
4.3.3.	Ochrana před domácím násilím	55
5.	Zánik manželství	57
5.1.	Smrt a prohlášení za mrtvého	57
5.2.	Změna pohlaví	57
5.3.	Rozvod manželství	57
5.4.	Následky zániku manželství.....	60
5.4.1.	Příjmení manželů	60
5.4.2.	Výživné rozvedeného manžela	60

5.4.3. Majetkové povinnosti a práva při zániku manželství.....	61
6. Islámské manželské právo	63
6.1. O islámském právu obecně.....	63
6.2. Manželství a jeho formy	64
6.3. Uzavření manželství	65
6.3.1. Překážky uzavření manželství.....	65
6.3.2. Proces uzavírání manželství	66
6.4. Práva a povinnosti manželů.....	67
6.5. Zrušení a zánik manželství	68
Závěr.....	69
Seznam zkratk	71
Seznam použité literatury a zdrojů	72
Právní předpisy	72
Komentované právní předpisy	73
Knižní publikace	73
Odborné články	75
Rozhodnutí soudu	76
Elektronické zdroje	76
Seznam příloh	78
Příloha č. 1 Roční počet sňatků.....	79
Příloha č. 2 Roční počet rozvodů	79
Resumé	80
Abstract.....	82

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila „*Manželství*“ z důvodu, že se jedná o institut, se kterým se všichni, ať už přímo nebo nepřímo, každodenně setkáváme a je proto užitečné umět se v této problematice orientovat. Manželství je v první řadě institut společenský, jedná se však také o institut právní, upravený celou řadou právních norem a nesoucí s sebou řadu práv a povinností. Ve své diplomové práci se zaměřím na právní aspekty manželství a budu se věnovat zejména současné právní úpravě tohoto institutu v České republice. Mým cílem je komplexně shrnout problematiku institutu manželství od jeho vzniku, přes jeho trvání až po zánik. Vzhledem k nedávné rekonstrukci soukromého práva bych ráda také upozornila na nejdůležitější změny, které nová právní úprava přinesla a přiblížila právní instituty, které se v našem právním řadu nově vyskytují.

Jak jsem již uvedla, v této diplomové práci se zabývám manželstvím z hlediska právního, a proto se v první kapitole věnuji zejména zařazení tohoto institutu do českého právního řádu a jeho postavení v něm. Manželství je tradičním institutem rodinného práva, a proto se zde věnuji také nejdůležitějším pramenům a základním zásadám rodinného práva. V neposlední řadě se v této kapitole zabývám samotným pojmem manželství, neboť jeho vymezení má klíčový význam pro celou práci, jeho účelem a funkcemi, které ve společnosti plní. V souvislosti s vymezením pojmu a účelu manželství považuji za vhodné se na tomto místě též alespoň stručně věnovat porovnání manželství a registrovaného partnerství a zaměřit se na základní odlišnosti v těchto dvou institutech.

Celá druhá kapitola se věnuje vzniku manželství. Podrobně se v ní zabývám tím, jak a kdy manželství vzniká. Zaměřuji se konkrétně na zasnoubení, předdodavkové řízení a samotný sňatečný obřad. Pojednám o dvou formách sňatku, které jsou v České republice připuštěny, a sice o sňatku občanském a církevním. Dále se věnuji prohlášením, která musí snoubenci v průběhu sňatečného obřadu učinit a v neposlední řadě přiblížím i zvláštní způsoby uzavírání manželství, které náš právní řád umožňuje za určitých mimořádných

okolností. V závěru druhé kapitoly osvětlím, kdo je vlastně způsobilý uzavřít manželství a jaké jsou zákonné překážky uzavření manželství.

Třetí kapitola této práce se zaměřuje na následky nedodržení zákonných podmínek při uzavírání manželství. Konkrétně se budu věnovat neplatnosti a zdánlivosti manželství, jejich příčinám a důsledkům.

Ve čtvrté kapitole osvětlím, jaké nejdůležitější povinnosti a práva jsou s manželstvím spojena. V souladu s nejčastěji používanou klasifikací těchto práv a povinností se v první části zaměřím na práva a povinnosti osobního charakteru, dále pak na práva a povinnosti osobně-majetkového charakteru a nakonec na manželské majetkové právo, kde budu věnovat pozornost hlavně společnému jmění manželů, jeho režimům a vypořádání.

V páté kapitole této práce se budu zabírat zánikem manželství. Stručně pojednám o zániku manželství smrtí či prohlášením za mrtvého. Nastíním i zánik manželství změnou pohlaví. Největší pozornost pak budu věnovat rozvodu manželství a jeho následkům.

Šestá kapitola přiblíží, jak je upraven institut manželství v klasickém islámském právu. Na tomto místě se pokusím vystihnout, v čem se tato právní úprava odlišuje oproti naší právní úpravě a obecně právní úpravě manželství v západním světě. Porovnání s islámským právem jsem si vybrala z důvodu, že se jedná o téma velmi aktuální, neboť se v současné době v důsledku migrační krize intenzivně diskutuje o islámu, islámském právu a o schopnosti muslimů se asimilovat v Evropě. To samozřejmě souvisí s jejich odlišnou vírou, kulturou a zvyky, které se samozřejmě dotýkají i institutu manželství, postavení žen ve společnosti a rodiny obecně. Ve své práci se budu soustředit primárně na samotný pojem a účel manželství v islámském právu, neboť právě v tom spatřuji největší rozdíl oproti našemu pojetí. Nastíním proces uzavírání manželství a různé formy manželství, které lze v muslimských zemích uzavřít, které naše právo nezná, a proto jsou v naší společnosti jen těžko představitelé. Zaměřím se také na postavení muže a ženy v manželství a jejich vzájemná práva a povinnosti. V závěru této kapitoly shrnu možné způsoby zániku manželství.

Tato diplomová práce je napsána k právnímu stavu ke dni 22. 2. 2016.

1. Obecně o manželství a rodinném právu

1.1. Manželství jako součást rodinného práva

Manželství je stěžejním a tradičním institutem rodinného práva. Rodinné právo jako samostatné odvětví vzniklo postupným vydělením z práva občanského a vyznačuje se, stejně jako právo občanské, svou soukromoprávní povahou, ačkoli některé právní normy regulující rodinné vztahy jsou svou povahou veřejnoprávní a uplatňují se v nich silné zásahy státní moci do poměrů rodiny. Takové právní normy se nejčastěji dotýkají vztahů mezi rodiči a dětmi, a jejich cílem je poskytnout dětem náležitou ochranu a vyvážit tak jejich slabší postavení.¹ Z tohoto důvodu lze přisvědčit názoru, že rodinné právo stojí na hranici mezi právem soukromým a veřejným.² Pro soukromé právo je typická dispozitivnost právní úpravy, jejímž konkrétním projevem v oblasti manželského práva je možnost, aby si manželé smluvně upravili svá majetková práva. Manželství je však statusovým poměrem, a je tudíž upraveno zpravidla kogentními normami, od nichž není možné se odchýlit.³

Rodinné právo tvoří souhrn právních předpisů, které regulují práva a povinnosti osob, které v různých rolích vystupují v rodině a v obdobných společenstvích.⁴ Klíčovým pojmem je v tomto právním odvětví pojem rodiny, který však není nikde v našem současném právním řádu definován, ačkoli s ním celá řada zákonů pracuje. Podle Všeobecné encyklopedie Diderot (1999)⁵ je rodina původní a nejdůležitější sociální skupinou a institucí, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenství. Členové rodiny jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a vzájemnou pomocí. Žádoucím

---

¹ Takovým právním předpisem je např. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSPOD“).

² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 16.

³ Viz § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“).

⁴ RADVANOVÁ, Senta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 16.

⁵ Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích, díl třetí, DIDEROT 1999.

předpokladem, nikoliv však nutnou podmínkou založení rodiny, je manželství.⁶ Právo tedy chápe rodinu „širěji, jako jakýkoli – např. i zcela neformální – poměr nejméně dvou lidí, bez ohledu na věk a pohlaví, mezi kterými existuje citové pouto a mnohdy také společná domácnost“.⁷ Pro rodinu tak není rozhodné, zda došlo k uzavření manželství nebo spolu tyto osoby žijí jako druh a družka.

1.2. Prameny rodinného a manželského práva

Rodinné právo je regulováno celou řadou právních norem, které můžeme pro zjednodušení rozdělit do třech úrovní. Jedná se o úroveň mezinárodní, unijní a zejména úroveň vnitrostátní, která si v oblasti rodinného práva udržela své dominantní postavení, ačkoli i tato oblast je do značné míry ovlivněna mezinárodními standardy a normotvorbou Evropské unie.

1.2.1. Mezinárodní smlouvy

Mezi nejvýznamnější mezinárodní úmluvy, které mimo jiné zasahují do oblasti rodinného práva, a kterými je Česká republika vázána,⁸ patří Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přijatá Radou Evropy v roce 1950 (publikovaná pod č. 209/1992 Sb.), která zakotvuje právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 6) či právo uzavřít manželství a založit rodinu (čl. 12). Významná je i Úmluva o právech dítěte z roku 1989 (publikovaná pod č. 104/1991 Sb., ve znění oprav pod č. 41/2000 Sb. m. s.), která zakotvuje základní práva dětí jako je právo na jméno a státní příslušnost, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Děti mají dále právo na životní úroveň, která umožní jejich všestranný rozvoj, právo na vzdělání, ale i na odpočinek a volný čas. Nelze opomenout ani právo dětí na ochranu před jakýmkoli tělesným či duševním

---

⁶ VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 12 – 13.

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801.

⁸ Jedná se o mezinárodní smlouvy podle čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava ČR“), který stanoví: „*Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejich ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.*“

násilím, urážením nebo zneužíváním. Státy se přijetím této úmluvy zavázaly přijmout nezbytná opatření k zabránění únosů dětí a obchodování s nimi. Děti mají právo svobodně vyjádřit svůj názor a je zakotvena též povinnost naslouchat názorům dětí a brát na ně zřetel, a to s ohledem na jejich věk a vyspělost. Zvláštní pozornost je věnována dětem, které jsou uprchlíky či žádají o přiznání postavení uprchlíka a také tělesně nebo duševně postiženým dětem. Při jakékoliv činnosti týkající se dětí musí být rozhodujícím kritériem zájem dítěte a jeho blaho.

Pro manželství samotné má pak význam zejména Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a o registraci manželství uzavřená roku 1962 (publikována pod č. 124/1968 Sb.), která není příliš obsáhlá a obsahuje jen několik málo stěžejních ustanovení týkajících se manželství. Úmluva především zakotvuje samotné právo muže a ženy uzavřít manželství a založit rodinu, a to po dosažení zletilosti. Je deklarováno rovné postavení muže a ženy v manželství i při jeho rozvázání. Úmluva klade značný důraz na svobodu vůle při uzavírání manželství, když stanoví, že sňatek může být uzavřen jedině se svobodným a úplným souhlasem snoubenců vyjádřeným před příslušným orgánem a svědky. Zásadně by měl být souhlas vyjádřen oběma stranami osobně, za výjimečných okolností však může být jeden ze snoubenců zastoupen. Smluvním státům je ponechána volnost při stanovení nejnižšího přípustného věku pro uzavření manželství a stanovení dalších konkrétních požadavků, které musí být naplněny, aby došlo k uzavření platného manželství. Problematice uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití v jednom smluvním státě, k nimž došlo ve druhém smluvním státě, se věnuje Úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití z roku 1970 (publikovaná pod č. 131/1976).

1.2.2. Právní normy Evropské unie

Legislativa Evropské unie se oblastí rodinného práva příliš nedotýká a je ponecháno na jednotlivých členských státech, jakou úpravu manželství a jiných institutů rodinného práva zvolí, neboť se jedná o oblast, kde se více než jinde uplatňují tradice a specifické hodnoty jednotlivých národů, a vzhledem k citlivosti některých otázek by bylo jen velmi obtížné dosáhnout konsenzu. Pro procesní právo má však význam nařízení Rady č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

(tzv. nařízení Brusel II) a nařízení Rady č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

1.2.3. Vnitrostátní právní předpisy

Na vnitrostátní úrovni je základem úpravy Ústava ČR zakotvující úctu k lidským právům obecně a Listina základních práv a svobod,⁹ které stojí na samém vrcholu hierarchie právních předpisů České republiky. LZPS klade ve svém článku 32 důraz na ochranu rodičovství a rodiny a na zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Těhotné ženy mají právo na zvláštní péči a ochranu při práci. Zaručuje se rovnost práv dětí narozených v manželství a mimo něj. V neposlední řadě je v LZPS zakotveno právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu a právo na pomoc od státu rodičům, kteří pečují o děti. Odloučení nezletilého dítěte od jeho rodičů proti jejich vůli je možné jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

Zvláštní zákonná ochrana rodiny, rodičovství a manželství je jednou ze základních zásad, na nichž stojí celé soukromé právo.¹⁰ Normy spadající do odvětví rodinného práva byly před rokem 2014 obsaženy hned v několika zákonech, z nichž nejvýznamnější byly zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen „ZoR“) a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ 1964“). Zákonodárcům se v rámci rekodifikace soukromého práva podařilo sjednotit tuto roztržštěnou úpravu a uceleně upravit vztahy vyplývající z rodinného práva v části druhé OZ. Úprava rodinného práva se tak vrátila do obecného občanskoprávního kodexu, jak tomu tradičně bylo před nástupem komunismu a byla tak překonána ideologicky zdůvodňovaná samostatnost odvětví rodinného práva podle sovětského modelu.¹¹ Sami tvůrci OZ argumentovali tím, že civilní kodifikace by měla zahrnovat všeobecná pravidla regulující soukromý život, a že nic není více soukromé než vnitřní život rodiny, proto bylo považováno za žádoucí rodinné

---

⁹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „LZPS“).

¹⁰ Viz § 3 odst. 2 písm. b) OZ.

¹¹ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801.

právo zahrnout opět do OZ.¹² Právě v samotném začlenění rodinného práva do OZ spatřuji největší přínos nového kodexu pro celé odvětví rodinného práva, neboť se celá právní úprava stala přehlednější a systematictější a je snazší se v ní zorientovat.

V OZ tak nově najdeme v § 655 – § 975 poměrně detailní úpravu institutu manželství, příbuzenství a švagrovství, určování rodičovství, rodičovské odpovědnosti, poručenství a dalších institutů rodinného práva. Hlava první části druhé OZ se věnuje výhradně manželství a jsou v ní systematicky zařazeny normy týkající se podstaty a účelu manželství, jeho vzniku, povinností a práv manželů, včetně majetkových poměrů mezi manželi a nechybí ani úprava zániku manželství.

Je třeba zmínit, že v oblasti rodinného práva, a zejména pak manželství, nedošlo v souvislosti s přijetím OZ k nikterak zásadním změnám a byla zachována starší tradiční úprava. Došlo spíše ke změnám v systematice a terminologii, nicméně objevily se i některé nové instituty jako např. možnost uzavřít manželství pomocí zástupce i jiného pohlaví než je zastoupený, a také se do našeho právního řádu vrátila možnost osvojení zletilého. V manželství se nově klade větší důraz na povinnost manželů podporovat se a pomáhat si, což má podle mého názoru spíše proklamativní význam a zákonodárce tím chtěl výslovně zakotvit to, co by mělo být pro každé manželství samozřejmostí, neboť si lze jen stěží představit, že by před nabytím účinnosti OZ manželé tuto povinnost neměli, ačkoli jim nebyla explicitně uložena zákonem. Dále se objevuje i dosud neznámý institut rodinného závodu, který vytváří novou možnost společného podnikání spřízněných osob. Pojem společné domácnosti byl nahrazen pojmem rodinná domácnost. Nově se připouští, aby byl věřitel uspokojen z majetku ve společném jmění manželů bez ohledu na modifikaci režimu společného jmění, ačkoli dluh vznikl jen jednomu z manželů, a to buď za trvání manželství, nebo dokonce i před jeho vznikem.¹³

---

¹² ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 180.

¹³ NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 10.

Rodinné vztahy s cizím prvkem jsou nově upraveny zákonem č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“). Registrované partnerství zůstalo upraveno samostatně v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů (dále jen „ZRP“). Důležitou roli také hraje zákon č. 301/2002 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (dále jen „MatrZ“) a ZSPOD, jehož cílem je zajistit ochranu práv a oprávněných zájmů dětí. V souvislosti s nedávnou rekonstrukcí českého soukromého práva bychom neměli opomenout ani zcela nový procesní předpis, a sice zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘS“), který souhrnně upravuje řízení ve věcech rodinněprávních, konkrétně pak např. řízení ve věcech manželských a partnerských, ve věci ochrany proti domácímu násilí, o určení a popření rodičovství či ve věcech osvojení. Subsidiárně se však i nadále použije zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“).¹⁴

1.3. Zásady rodinného práva

Ačkoli je rodinné právo samostatným odvětvím, má velmi blízko k právu občanskému, a proto je třeba tato dvě právní odvětví chápat ve vzájemných souvislostech, což se projevuje mimo jiné i v otázce základních zásad rodinného práva, neboť mezi ně zcela určitě můžeme zařadit i zásady obecného soukromého práva. Konkrétně má pro rodinné právo význam zásada autonomie vůle, ochrana slabší strany, zákaz působení bezdůvodné újmy druhým, zákaz zneužití práva či jednání v rozporu s dobrými mravy, zásada poctivého jednání a ochrana dobré víry či stěžejní zásada soukromého práva, že daný slib zavazuje a smlouvy mají být plněny.¹⁵

Pro rodinné právo pak platí ještě další specifické zásady a principy. V první řadě jde o tři základní principy, které se prolínají celým odvětvím rodinného práva a jsou esenciální i pro institut manželství. Je to na prvním místě princip blaha a nejlepšího zájmu dítěte. Blaho dítěte chápeme obecně jako snahu

---

¹⁴ „Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se občanský soudní řád.“ (§ 1 odst. 2 ZZŘS)

„Nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu.“ (§ 1 odst. 3 ZZŘS)

¹⁵ § 1 – § 8 OZ

vytvářet prostředí co možná nejvíce přátelské dětem, zatímco povinnost brát zřetel na zájem dítěte se vztahuje ke konkrétní záležitosti, která má být řešena s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Dalším důležitým principem je princip rovnosti subjektů rodinného práva, který se ve své ryzi podobě uplatňuje právě v manželství, platí však i mezi jinými subjekty rodinněprávních vztahů, například mezi rodiči a dětmi, kde je však z principu věci modifikován a slabší postavení dětí je vyvažováno silnější kontrolou státní mocí. Třetím stěžejním principem rodinného práva je pak princip vzájemné pomoci mezi členy rodiny.¹⁶

Mezi další zásady rodinného práva patří zásada zvláštní zákonné ochrany rodiny, rodičovství a manželství (§ 3 odst. 2 písm. b) OZ), zásada ochrany rodinného života (§ 3 odst. 1 OZ), zásada ochrany soukromí či zásada solidarity. Pro manželství pak platí kromě výše uvedených zásad také některé specifické principy, jako například zásada dobrovolnosti uzavření manželství, monogamie či rozlučitelnosti manželství.¹⁷

1.4. Pojem a účel manželství

1.4.1. Pojem manželství

OZ manželství vymezuje jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon*“ (§ 655 OZ). Dle důvodové zprávy k OZ toto ustanovení nepředstavuje legální definici manželství, jeho smyslem je však stanovit, co je pro manželství typické a charakteristické.¹⁸ Na rozdíl od ABGB,¹⁹ podle něhož manželství vznikalo uzavřením manželské smlouvy,²⁰ není v OZ manželství výslovně prohlášeno za smlouvou, ačkoli smlouvou *sui generis* je a podle § 11 OZ

---

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 17.

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 18-24.

¹⁸ Důvodová zpráva k § 655

¹⁹ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch; Obecný zákoník občanský (císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s.)

²⁰ Srov. § 44 ABGB: „*Rodinné poměry zakládají se smlouvou manželskou. V manželské smlouvě dvě osoby různého pohlaví projevují podle zákona svoji vůli, že budou žít v nerozlučném společenství, děti ploditi, je vychovávat i poskytovat si vzájemnou pomoc.*“

se obecná ustanovení o vzniku, změně a zániku práv a povinností ze závazků podle části čtvrté OZ použijí i na manželství.

Jedním z pojmových znaků manželství je jeho trvalost, nelze jí však chápat v pravém slova smyslu, neboť již od roku 1919 je na našem území připuštěn rozvod manželství. „*Spíše jde o skutečnost, že právní úprava nezná „manželství na zkoušku“, případně manželství zanikající uplynutím času.*“²¹

Dalším klíčovým znakem manželství je, že je vyhrazeno jen pro muže a ženu, přičemž rozhodující je pohlaví, které má snoubenec uvedeno v rodném listě a do manželství tak mohou vstoupit i osoby, u nichž došlo ke změně pohlaví.²² Skutečnost, že určitá osoba podstoupila změnu pohlaví má vliv i na trvání manželství nebo registrovaného partnerství. Tato problematika je upravena zákonem č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, který stanoví, že chirurgické zákroky vedoucí ke změně pohlaví může podstoupit pouze pacient, který neuzavřel manželství nebo nevstoupil do registrovaného partnerství, popř. který prokáže, že jeho manželství či registrované partnerství zaniklo.²³ Změna pohlaví člověka je nově upravena i v OZ, který stanoví, obdobně jako zákon o specifických zdravotních službách, že nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů, a že změnou pohlaví dochází k zániku manželství nebo registrovaného partnerství (§ 29 OZ). Dle důvodové zprávy k OZ se jedná o určitou pojistku pro případ, že by byl zákrok proveden, ačkoli před tím nedošlo k zániku manželství nebo registrovaného partnerství například z důvodu, že by byl zákrok proveden v zahraničí nebo by pacient předložil zfalšované doklady o tom, že manželství nebo registrované partnerství neuzavřel, popřípadě že došlo k rozvodu nebo zrušení partnerství.²⁴ V takovém případě dojde k zániku manželství nebo registrovaného partnerství *ex lege*. Požadavek na zánik

---

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 3.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 43-44.

²³ §21 odst. 2 písm. b) zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

²⁴ Viz důvodová zpráva k § 29

manželství nebo registrovaného partnerství, stejně jako zákonné podmínky pro změnu pohlaví, tedy podstoupení chirurgického zákroku, znemožnění reprodukční funkce a přeměna pohlavních orgánů, jsou s ohledem na lidskou důstojnost a lidská práva obecně v celé řadě zemí (např. v Německu a Rakousku) a také v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva odmítány a nezbyvá než čekat, zda se i v České republice podaří tento zastaralý přístup k problematice transsexuality překonat.²⁵

1.4.2. Účel manželství

Účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§ 655 OZ). Oproti předchozí právní úpravě přibyla povinnost manželů podporovat se a pomáhat si,²⁶ což však zcela jistě vždy patřilo mezi nezbytné atributy manželství, a proto v jejich výslovném zakotvení do právního řádu můžeme spatřovat spíše morální a proklamativní význam.

Zákonným ustanovením však nikdy nelze postihnout všechny situace, které mohou nastat a praxe je taková, že k uzavření manželství často vedou i zcela odlišné důvody, a to například důvody sociální, psychologické či zdravotní. V případě sporu tak bude úkolem soudu posoudit, jaký je účel konkrétního manželství a jaké okolnosti vedly k jeho uzavření, a podle toho vyřešit spornou otázku.²⁷

Ačkoli je manželství velmi starým institutem, můžeme říci, že jeho hlavní funkce a účel zůstávají relativně neměnné, a proto při jejich zkoumání můžeme využít i starší judikaturu. Kupříkladu se touto otázkou zabýval Nejvyšší soud Československé socialistické republiky v roce 1966 a podle něj „*společenský účel manželství vyplývá z funkcí manželství, popřípadě manželstvím založené rodiny;*

---

²⁵ BARŠOVÁ, Andrea. *Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, Vol. 3, No 1, s. 22-38 [cit. 10.12. 2015].

²⁶ Srov. § 1 odst. 2 ZoR, který stanovil, že: „*Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.*“

²⁷ Viz důvodová zpráva k § 655

těmito funkcemi jsou hlavně funkce biologická, výchovná a ekonomická (hospodářská).“²⁸

1.4.3. Odlišení od registrovaného partnerství

Od roku 2006 je v České republice připuštěna možnost uzavřít registrované partnerství (dále též jen jako „partnerství“), které je zákonem definováno jako „*trvalé společenství dvou osob téhož pohlaví vzniklé na základě zákona*“.²⁹ Úpravu tohoto institutu nalezneme v ZRP a navzdory snahám zařadit tento institut do OZ pod názvem „*zapsané partnerství*“, zůstává bohužel právní úprava partnerství stále vyčleněna ve zvláštním zákoně, což podle mého názoru vyvolává dojem jeho slabšího postavení oproti manželství, určité diskriminace stejnopohlavních párů a je projevem v naší společnosti silně zakořeněného postoje, že rodinu mají tvořit primárně manželé a jejich děti. OZ v této věci alespoň stanoví, že ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro partnerství a práva a povinnosti partnerů,³⁰ a proto lze celou řadu norem OZ týkajících se manželů použít i na partnery.³¹

Obecně lze říci, že Česká republika zaujímá v této otázce spíše konzervativní postoj na rozdíl od některých jiných evropských států zejména ve Skandinávii, kde došlo k úplnému zrovnoprávnění manželství a partnerství, a svazek mezi osobami téhož pohlaví je dokonce i označován jako manželství a nese stejné právní následky. Zajímavý přístup k této problematice byl zvolen v Nizozemsku, kde je připuštěno uzavřít registrované partnerství i osobám opačného pohlaví, jedná se pak o určitou „nižší“ formu manželství.³²

Registrované partnerství vzniká obdobně jako manželství svobodným a úplným prohlášením dvou osob stejného pohlaví o tom, že spolu vstupují do

---

²⁸ Viz Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30.5.1966, sp. zn. Rozbor Pls 4/66.

²⁹ § 1 odst. 1 ZRP

³⁰ § 3020 OZ

³¹ Jde například o postmortální ochranu podle § 114 OZ nebo dědění v rámci zákonné posloupnosti podle § 1635 OZ.

³² HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o registrovaném partnerství. *Bulletin advokacie*. 2/2007, s. 18.

partnerství učiněným před matričním úřadem (§ 2 ZRP). Obdoba církevního sňatku je zde s ohledem na tradiční postoj církve k homosexualitě v současnosti nemyslitelná. ZRP nestanoví žádné další formální požadavky na toto prohlášení, kterým partnerství vzniká. „*Zákon o registrovaném partnerství podle své důvodové zprávy nechtěl, aby „lidé žijící s partnerem téhož pohlaví zůstali v kategorii druhořadých občanů bez možnosti vstoupit do plnohodnotného svazku“.* S uvedeným záměrem však příliš nekoresponduje norma, která takovým osobám sice umožňuje uzavřít jakýsi právem uznávaný svazek, ale zároveň pro něj nevyžaduje ani slavnostní formu, ani svědky, ani přítomnost osob, jež aktu manželství (jímž bylo registrované partnerství jednoznačně inspirováno) dodávají jisté společenské prestiže a důležitosti.“³³

Co se týče překážek uzavření registrovaného partnerství, jsou shodné s těmi, které platí pro uzavření manželství. ZRP však navíc stanoví požadavek, aby alespoň jedna z osob vstupujících do partnerství byla státním občanem České republiky (§ 4 odst. 2 ZRP). Tento požadavek je odůvodňován rozdílností evropských úprav a uznávání partnerství v jiných státech. S ohledem na nejednotnost právních úprav v Evropské unii ale i v jiných zemích však tento zákaz nic neřeší, neboť pokud by u nás do registrovaného partnerství vstoupily dvě osoby, z nichž jedna není státním občanem České republiky a pochází ze státu, který tento institut neupravuje, nemusel by být tento svazek v jeho domovské zemi vůbec uznán.³⁴ Kromě toho ZRP stanoví, že do partnerství za žádných okolností, tedy ani s přivolením soudu, nemůže vstoupit osoba, která nedosáhla 18 let (§ 4 odst. 4 písm. a) ZRP).

Partneři mají v partnerství rovné postavení (§ 8 odst. 1 ZRP). Co se týče vzájemných práv a povinností, není bez zajímavosti, že partneři, na rozdíl od manželů, nemají zákonem stanovenou povinnost žít spolu a být si věrni. Partneři rozhodují o záležitostech partnerského soužití společně a v běžných záležitostech se mohou vzájemně zastoupit. I mezi partnery je zákonem zakotvena vzájemná

---

³³ HOLUB, Miloš. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 9/2006, s. 313.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 526.

vyživovací povinnost, a to jak za doby trvání partnerství, tak i po jeho zániku. Zásadním rozdílem mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím je neexistence společného jmění. Vše, co partneři nabudou za trvání partnerství tak zůstává v jejich výlučném vlastnictví, což však může být výhodné zejména v situaci, kdy se jeden z partnerů dostane svým nezodpovědným jednáním do dluhů. Tyto dluhy pak automaticky nepostihnou i druhého z partnerů a ten se sám může rozhodnout, zda se bude podílet na jejich úhradě. Mezi partnery nevzniká automaticky ani společné nájemní právo k bytu nebo domu, kde bydlí, a k němuž měl jeden z partnerů ke dni vzniku partnerství nájemní právo.

Poměrně kontroverzní otázkou zůstává možnost osvojení dětí homosexuálními páry. Česká právní úprava partnerům v současné době neumožňuje osvojení cizího dítěte jako společného dítěte, to je umožněno pouze manželům, ale ani prosté osvojení cizího dítěte jedním z partnerů. Již od září roku 2014 je však připravena novela ZRP, která by měla umožnit registrovanému partnerovi osvojit dítě jeho partnera/partnerky. Domnívám se, že by se jednalo o krok správným směrem, neboť již v současné době se partneři rodičů fakticky podílí na výchově dětí jejich partnerů, avšak nemají k dítěti žádná práva. *„Tato situace ohrožuje samotnou rodinu a je nepochybně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, pro které je žádoucí, aby osoby, které od narození považuje za své rodiče, a které miluje, byly jeho rodiči nejen de facto, ale i de iure.“*³⁵

Poslední zmínku bych ráda věnovala zániku partnerství. K tomu dochází smrtí jednoho z partnerů, popř. jeho prohlášením za mrtvého či změnou pohlaví. Je připuštěno také zrušení partnerství na základě rozhodnutí soudu z důvodu, že partnerský vztah už fakticky netrvá (§ 16 ZRP), to však soud nezkontroluje, pokud se k návrhu připojí i druhý partner, v čemž můžeme spatřovat určitou obdobu smluveného rozvodu.

---

³⁵ *Důvodová zpráva* [online]. Sněmovní tisk 320/0. 2014 [cit. 15. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=320&CT1=0>

2. Vznik manželství

2.1. Zasnoubení

Uzavření manželství zpravidla fakticky předchází zasnoubení, tedy vzájemný slib dvou osob, že spolu v budoucnu uzavřou manželství. Tento slib nemá žádné právní následky, neboť náš právní řád neobsahuje úpravu institutu zasnoubení (*sponsalia pro futuro*). Lze si však představit situaci, že by se muž domáhal vrácení zasnubního prstenu nebo požadoval náhradu škody, která mu vznikla v důsledku vynaložení nákladů na konání obřadu, ke kterému nakonec, v souvislosti s úmyslným jednáním porušujícím dobré mravy druhého snoubence, nedošlo.³⁶

2.2. Sňatečný obřad

Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství (§ 656 odst. 1 OZ). Za zmínku stojí, že v díkci zákona došlo k drobné úpravě, neboť se již nemusí jednat o „*sňatečné prohlášení*“, ale „pouze“ o jakýkoliv „*svobodný a úplný souhlasný projev vůle*“. OZ je tedy v tomto směru liberálnější. Zpravidla se tak děje kladnou odpovědí na otázku oddávajícího, zda spolu snoubenci chtějí vstoupit do manželství, není však vyloučeno, aby snoubenci projevíli svou vůli i jinak, a to například nějakým rituálem, který je typický pro určitou církev a podobně. Například pro sňatek uzavíraný před římskokatolickou církví je typické, že snoubenci neprojevují svou vůli stát se manželi vůči oddávajícímu, ale svůj slib si sdělují navzájem.³⁷ Sňatečný obřad se již tradičně koná veřejně a slavnostně, za přítomnosti dvou svědků (§ 656 odst. 2 OZ). Požadavek veřejnosti je naplněn vždy, pokud je manželství uzavřeno na místě, kam mají přístup i jiné osoby, než jen ty, které se musí sňatku bezpodmínečně účastnit. Význam slavnostnosti nelze přeceňovat, neboť samotná podoba obřadu by měla být primárně dána vůlí snoubenců a místem, kde ke sňatku dochází. Přesto je však žádoucí, aby byla

---

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 45-46.

³⁷ ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 182.

slavnostnost sňatku zajištěna alespoň odpovídajícím proslovem oddávajícího a slušným chováním přítomných osob.³⁸ Samotné manželství vzniká v okamžiku, kdy druhý z manželů projeví svou vůli. Zápis do matriční knihy manželství slouží pouze k evidenčním účelům.

2.3. *Formy sňatku*

OZ rozlišuje v souladu s předchozí právní úpravou dvě formy sňatku, a to sňatek občanský a církevní. Tyto dvě formy sňatku, které jsou u nás již zažitě, byly uzákoněny roku 1992, avšak při přípravě nového kodexu občanského práva se počítalo se zakotvením obligatorního civilního sňatku. To se setkalo s vlnou odporu, nejen ze strany odborné veřejnosti, s poukazem na skutečnost, že nikdo by neměl být zbaven možnosti svobodně se rozhodnout pro sňatek civilní či církevní. Odluka církve od státu nebyla považována za dostatečný důvod pro tak razantní zásah do lidské svobody. Často bylo také poukazováno na fakt, že svoboda zvolit si formu sňatku u nás byla omezena v době komunismu, kdy bylo vykonání církevního sňatečného obřadu duchovními považováno dokonce za trestný čin,³⁹ a návrat k takové úpravě byl považován za krok zpět.⁴⁰

Nakonec tak byla ponechána dosavadní právní úprava, kterou můžeme najít v § 657 OZ, a jež připouští obě varianty. Snoubenci mohou vstoupit do manželství jak před orgánem veřejné moci za přítomnosti matrikáře,⁴¹ pak půjde o sňatek občanský, tak i před orgánem oprávněné církve a bude se jednat o sňatek církevní.⁴² Seznam církví a náboženských společností oprávněných na našem území konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky, nalezneme v příloze

---

³⁸ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 20.

³⁹ § 211 zákona č. 140/1961, trestního zákona, v původním znění stanovil: „*Kdo při výkonu své duchovenské činnosti nebo podobné náboženské funkce poruší, byť i z nedbalosti, ustanovení zákona o právu rodinném, zejména tím, že vykoná náboženský sňatkový obřad s osobami, které spolu neuzavřely manželství, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.*“

⁴⁰ TELEEC, Ivo. Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku. *Právní rozhledy*. 3/2006, s. 101.

⁴¹ Kdo je orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad stanoví § 11a MatrZ.

⁴² Kdo je orgánem oprávněné církve a osobou pověřenou k provedení sňatečného obřadu stanoví vnitřní předpisy oprávněné církve.

zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.⁴³

Co se týče vztahu mezi občanským a církevním sňatkem, tak platí, že pokud byl uzavřen občanský sňatek, následné náboženské obřady nemají žádný právní význam. Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít sňatek občanský (§ 670 OZ).

2.4. Předoddavkové řízení

Zákon stanoví pro obě formy sňatku obligatorní předoddavkové řízení před orgánem veřejné moci, jehož cílem je osvědčit totožnost snoubenců a zjistit, zda splňují požadavky na uzavření manželství, což nabývá na významu zejména v případě sňatků s cizincem nebo sňatků mezi cizinci.⁴⁴ Díky obligatornímu předoddavkovému řízení dochází k eliminaci uzavření zdánlivých a neplatných manželství.

V praxi řízení probíhá tak, že snoubenci předloží matričnímu úřadu, v jehož obvodu má být manželství uzavřeno, vyplněný „Dotazník k uzavření manželství“ a potřebné doklady stanovené MatrZ.⁴⁵ Český občan, který je přihlášen k pobytu v České republice, musí prokázat svou totožnost a doložit rodný list, doklad o státním občanství, výpis z evidence obyvatel o místě trvalého pobytu, výpis z evidence obyvatel o osobním stavu, pravomocný rozsudek o rozvodu předchozího manželství, nebo úmrtní list zemřelého manžela, popřípadě pravomocné rozhodnutí soudu o zrušení partnerství, nebo úmrtní list zemřelého partnera. Pokud je doložení některého z požadovaných dokladů spojeno s těžko překonatelnou překážkou, může matriční úřad na základě správního uvážení, jeho předložení prominout (§ 664 odst. 2 OZ).

---

⁴³ Jedná se o celkem 21 církví a náboženských společností. Jsou to například Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická, Církev československá husitská, Bratrská jednota baptistů, Církev adventistů sedmého dne či Náboženská společnost Svědkové Jehovovi.

⁴⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 23.

⁴⁵ Jedná se o doklady podle § 32 a násl. MatrZ.

Na základě výše uvedeného matriční úřad rozhodne, zda jsou naplněny všechny zákonné požadavky a pokud ano, řízení skončí určením termínu a místa sňatečného obřadu. Občanský sňatek se koná na místě určeném orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad, přihlíží se ale k vůli snoubenců, a proto není výjimkou, že se obřady konají na zámcích, loukách nebo jiných, někdy i poměrně netradičních, místech. V případě církevního sňatku je místo obřadu určeno vnitřními předpisy církve.

Snoubencům, kteří se rozhodli vstoupit do manželství před církví, je vydáno také osvědčení o splnění zákonných požadavků pro uzavření manželství, jehož předložení oddávajícímu je předpokladem provedení církevního sňatečného obřadu (§ 666 OZ). Novinkou je, že toto osvědčení v den sňatečného obřadu nesmí být starší šesti měsíců. Dosavadní právní úprava byla totiž přísnější a platnost osvědčení byla omezena na tři měsíce.⁴⁶ Nepředložení tohoto osvědčení, respektive předložení osvědčení, mezi jehož vydáním a sňatečným obřadem uplynula doba delší šesti měsíců, způsobuje zdánlivost takto uzavřeného manželství.

2.5. Prohlášení o přijetí manželů

Snoubenci se musí před vstupem do manželství rozhodnout, jaké budou používat příjmení. OZ přejímá dosavadní právní úpravu a dává snoubencům na výběr ze tří možností upravených v § 660 a násl.

Nejčastější variantou je, že se snoubenci rozhodnou, že příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným. Zpravidla se bude jednat o příjmení muže, ze zásady rovnosti muže a ženy však vyplývá, že se může jednat i o příjmení ženy. Nemůže se však jednat o příjmení zcela nové, které nenese ani jeden z manželů.⁴⁷

---

⁴⁶ Srov. § 4b odst. 2 ZoR.

⁴⁷ ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 15 – 16.

Druhou tradiční variantou je ponechání si vlastních příjmení. Novinkou však je, že se nemusí jednat o volbu konečnou a manželé se mohou i za trvání manželství dodatečně dohodnout na společném příjmení. Pokud si snoubenci ponechají svá dosavadní příjmení, musí určit příjmení, které ponesou jejich společné děti. *„Dohoda se musí týkat i dětí, které se narodily ještě před uzavřením manželství. Nelze ji však vztáhnout na děti, které má některý ze snoubenců z předchozích manželství.“*⁴⁸

Poslední variantou, která v současné době nabývá na popularitě, je, že si snoubenci zvolí příjmení jednoho z nich jako příjmení společné, a ten, jehož příjmení nebude příjmením společným, bude na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení. V praxi této možnosti často využívají ženy, které nechtějí z jakéhokoliv důvodu přijít o své dívčí příjmení a zároveň chtějí přijmout příjmení svého muže. V zákoně je nyní nově striktně určeno, že toto dosavadní příjmení stojí na druhém místě za příjmením společným, aby napříště nevznikaly pochybnosti o tom, které příjmení je které.

2.6. Vedlejší prohlášení

Vedle prohlášení o příjmení musí snoubenci učinit ještě takzvaná vedlejší prohlášení explicitně upravená v § 665 OZ. Tato prohlášení jsou součástí *„Dotazníku k uzavření manželství“*. V první řadě snoubenci musí prohlásit, že jim nejsou známy překážky, které by bránily uzavření manželství. Dříve k tomu účelu sloužily takzvané ohlášky. Dále snoubenci musí prohlásit, že navzájem znají svůj zdravotní stav, což bylo v minulosti zajišťováno povinnými lékařskými prohlídkami. Pokud by vědomě jeden ze snoubenců zatajit důležité informace o svém zdravotním stavu, mohl by se jeho manžel následně domáhat například náhrady nemajetkové újmy. Cílem tohoto ustanovení je chránit snoubence, nesmíme totiž zapomínat, že primárním účelem manželství je založení rodiny a výchova dětí, a proto by budoucí manželé měli znát svůj zdravotní stav.⁴⁹ V neposlední řadě musí snoubenci prohlásit, že zvážili uspořádání budoucích

---

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 17.

⁴⁹ PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 21.

majetkových poměrů, bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství. Povinnost uzavřít předmanželskou smlouvu však v našem právním řádu zakotvena není.⁵⁰

2.7. Zvláštní způsoby vzniku manželství

V praxi někdy dochází k různým výjimečným situacím, které snoubencům znemožňují uzavřít manželství standardním způsobem. Zákon na to pamatuje a explicitně upravuje některé speciální případy, kdy lze uzavřít platné manželství i za poněkud zvláštních podmínek.

2.7.1. Uzavření manželství v přímém ohrožení života

Prvním ze zvláštních způsobů uzavření manželství, kterému bych ráda věnovala svou pozornost, je tzv. zrychlený sňatečný obřad podle § 667 OZ. Dochází k němu v případě, že je život snoubence, popř. dokonce obou snoubenců, přímo ohrožen, ale snoubenci si přejí být přesto oddáni. Fakt, že se snoubenec nachází v přímém ohrožení života, musí být oddávajícímu orgánu zřejmý, snoubenec ho může prokázat například lékařskou zprávou.⁵¹

Zákon usiluje o to, aby mohlo být i v takové situaci plně vyhověno vůli snoubenců a zmírňuje podmínky, které musí být naplněny pro uzavření platného manželství. Mezi takové zákonné ústupky patří zejména to, že snoubenci nemusí předkládat jinak vyžadované dokumenty ani odsvědčení v případě církevního sňatku. Zákon netrvá ani na účasti matrikáře. V neposlední řadě snoubenci mohou být oddáni na jakémkoliv místě jakýmkoliv orgánem veřejné moci provádějícím sňatečné obřady nebo jakýmkoliv orgánem oprávněné církve.⁵²

---

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 48-49.

⁵¹ § 41 odst. 2 MatrZ

⁵² 11a odst. 4 MatrZ stanoví: „*Je-li život snoubence přímo ohrožen, snoubenci projeví vůli, že spolu vstupují do manželství před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části územně členěného statutárního města nebo úředníkem zařazeným do obecního úřadu, a to na kterémkoli místě i bez přítomnosti matrikáře.*“

Mimo území České republiky může sňatečný obřad provést též velitel námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky, což patřilo i z historického hlediska mezi jeho tradiční oprávnění. Totéž platí i pro velitele letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice. A konečně tzv. velkou novelou ZoR v roce 1998 bylo toto oprávnění, v souvislosti s účastí České republiky na mezinárodních vojenských aktivitách, přiznáno rovněž velitelům vojenských jednotek České republiky v zahraničí.⁵³ OZ tuto úpravu plně přebírá. Před velitelem vojenských jednotek může být manželství uzavřeno pouze za předpokladu, je-li alespoň jeden ze snoubenců státním občanem České republiky. Oddávající má ve výše uvedených případech povinnost doručit matričnímu úřadu protokol o uzavření manželství a ten provede zápis do matriky.

2.7.2. Manželství uzavřené mimo území České republiky

Zvláštní úprava se týká také uzavírání manželství našim občanem mimo území České republiky. Může se tak stát jak před příslušným orgánem cizího státu, tak před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky. Bude se pak jednat o manželství s mezinárodním prvkem, které upravuje ZMPS, který stanoví, že způsobilost osoby uzavřít manželství, jakož i podmínky jeho platnosti se řídí právem státu, jehož je tato osoba občanem (§ 48 odst. 1 ZMPS). Naopak forma uzavření manželství se řídí právním řádem platným v místě, v němž dojde k uzavření manželství (§ 48 odst. 2 ZMPS). Občan České republiky bude muset zpravidla doložit vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství, které mu na jeho žádost vydá matriční úřad a které má platnost 6 měsíců.⁵⁴ Manželství uzavřená v zahraničí se zapisují do zvláštní matriky, kterou vede Úřad městské části Brno-střed a tento zápis má pouze evidenční význam.

2.7.3. Uzavření manželství v zastoupení

Posledním nestandardním způsobem uzavření manželství je uzavření manželství v zastoupení. Náš právní řád tradičně připouští možnost, aby projev

---

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 29.

⁵⁴ Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství a vysvědčení o právní způsobilosti ke vstupu do partnerství jsou upravena v § 45 a § 46 MartZ.

vůle jednoho ze snoubenců o vstupu do manželství za něj učinil jeho zmocněnec. Z dikce zákona vyplývá, že takto může být nahrazen projev vůle pouze jednoho ze snoubenců, druhý snoubenec se musí vždy sňatečného obřadu účastnit osobně (§ 669 odst. 1 OZ). Mělo by se jednat o institut využívaný pouze v případech hodných zvláštního zřetele, a proto zákon explicitně stanoví, že je pro jeho využití nutný souhlas nadřízeného orgánu, tedy krajského úřadu, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. Krajský úřad souhlas udělí, jen pokud jsou pro to důležité důvody. Může se jednat o případ, kdy jeden ze snoubenců dlouhodobě pobývá v zahraničí nebo v léčebně.⁵⁵ Krajský úřad rozhodne na základě správního uvážení a na kladné rozhodnutí není právní nárok.

Plná moc musí obsahovat zákonem stanovené údaje a prohlášení,⁵⁶ musí mít písemnou formu a podpis na ní musí být úředně ověřen. Od okamžiku nabytí účinnosti OZ v roce 2014 je možné udělit plnou moc i osobě opačného pohlaví. Z důvodové zprávy vyplývá, že požadavek na stejnost pohlaví zmocněnce a zmocnitele by odporoval zásadě rovnosti pohlaví a údajné estetické důvody nemohou tento ústavní princip mezilidských vztahů potlačit.⁵⁷ OZ dále stanoví, že odvolání plné moci je účinné jen tehdy, dozví-li se o něm druhý snoubenec dříve, než učiní svůj sňatečný projev vůle.

2.8. Zákonné překážky uzavření manželství

OZ ve svém § 671 stanoví, že manželství může uzavřít každý, pokud mu v tom nebrání zákonná překážka. Na toto obecné ustanovení navazuje taxativní výčet zákonných překážek uzavření manželství (*impedimenta matrimonii*) způsobujících neplatnost manželství.

---

⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 32 – 33.

⁵⁶ Dle § 669 odst. 2 OZ musí plná moc obsahovat „údaje osvědčující totožnost a další rozhodné skutečnosti týkající se obou snoubenců a zmocněnce a prohlášení o přijetí. Musí v ní být rovněž uvedeno, že snoubencům nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.“

⁵⁷ Důvodová zpráva k § 669

Tak jak se v průběhu historie proměňovala společnost, docházelo i v této oblasti k podstatným změnám. Tak např. dle ABGB nesměli manželskou smlouvu uzavřít mimo jiné zuřiví, šílení a blbí. Právními důvody k odepření svolení k manželství byly také nedostatek příjmů, špatné mravy a nakažlivé nemoci. Muž, který se po sňatku dozvěděl, že je jeho žena těhotná s jiným mužem, se mohl dovolávat neplatnosti manželství. Nedovolené bylo manželství uzavřené mezi křesťanem a osobou, která nevyznávala křesťanskou vírou a také mezi osobami, které se dopustily cizoložství.⁵⁸ Některé z tehdy stanovených požadavků jsou tak silně zakořeněny v naší kultuře, že se zachovaly do současnosti, velká část z nich by ale byla v současné době nemyslitelná, a proto byly postupně vypuštěny a nahrazeny jinými, typickými pro moderní společnost.

Dle současné právní úpravy manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný (§ 672 odst. 1 OZ). Zákon tedy stanoví dvě podmínky, které musí být naplněny kumulativně. V České republice osoba nabývá zletilosti dovršením osmnáctého roku věku a standardně se tím také stává plně svéprávnou.⁵⁹ Ve výjimečných případech však může soud povolit uzavření manželství i nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku. Vzhledem k tomu, že se jedná o zásadní zásah do poměrů člověka, musí pro to být důležité důvody, které by neměly být významné jen z hlediska soukromých zájmů snoubenců, ale i z hlediska celospolečenského.⁶⁰ Z ustálené soudní judikatury vyplývá, že u snoubenců by měly být zjištěny takové vlastnosti, které opravňují k předpokladu, že založené manželství bude harmonické, pevné a trvalé, a bude plnit své společenské poslání. Za určitých okolností může být důvodem pro povolení uzavřít manželství těhotenství snoubenky, to však není důvodem samo o sobě a je třeba každý případ posuzovat individuálně. Dalšími důvody může být skutečnost, že snoubenci spolu již mají dítě, že spolu jako druh a družka žijí ve společné domácnosti, že mají možnost získání vlastního bytu či půjčky na stavbu rodinného domku a podobně.⁶¹

---

⁵⁸ § 48 a násl. ABGB

⁵⁹ § 30 OZ.

⁶⁰ Viz Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 9. 1951, sp. zn. Ok 160/51.

⁶¹ Viz Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75.

Procesní aspekty řízení o povolení uzavřít manželství upravuje ZZŘS. Navrhovatelem je nezletilý, který hodlá uzavřít manželství a kromě něho jsou účastníky řízení také jeho zákonný zástupce a nově také ten, s kým má být manželství uzavřeno.⁶² Právní mocí rozsudku, jímž soud vyhověl návrhu na povolení uzavřít manželství, získává osoba způsobilost k uzavření manželství s osobou opačného pohlaví, která je uvedena v rozhodnutí. Manželství uzavřené s jinou osobou by bylo stiženo sankcí neplatnosti. Plné svéprávnosti osoba nabude až uzavřením manželství. Není vyloučeno ani povolení uzavření manželství v situaci, kdy jsou oba snoubenci nezletilí a nesvéprávní, a bude na soudu posoudit každý jednotlivý případ s ohledem na jeho specifika.⁶³

Dále do manželství nemůže vstoupit osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena (§ 673 OZ). Soud přistoupí k omezení svéprávnosti z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná a za předpokladu, že nepostačí mírnější opatření (§ 55 a násl. OZ). Na rozdíl od starší právní úpravy ZoR nepostačuje, že daná osoba trpí duševní poruchou, ale je nutné, aby byla skutečně soudním rozhodnutím omezena ve svéprávnosti.⁶⁴ Od účinnosti OZ se navíc připouští pouze omezení ve svéprávnosti, nikoliv její úplné zbavení. V rozsudku soud musí určit rozsah, ve kterém osoba nemůže samostatně jednat, a pokud toto nebude zahrnovat omezení sňatečné způsobilosti, může taková osoba platně vstoupit do manželství.

Další zákonnou překážkou, vyplývající z principu monogamie, je uzavřené a trvající manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí, kterým může být dle důvodové zprávy například občanský pakt solidarity, který mohou ve Francii uzavřít osoby opačného ale i stejného pohlaví zejména za účelem úpravy jejich majetkových poměrů.⁶⁵ Princip monogamie je v naší kultuře velmi silně zakořeněn, neboť se na našem území uplatňuje *de iure*

---

⁶² § 368 odst. 1 ZZŘS

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 41-43.

⁶⁴ Srov. § 14 ZoR.

⁶⁵ Důvodová zpráva k § 674

již od poloviny jedenáctého století, kdy byla přijata Dekreta Břetislavova,⁶⁶ a je nutno na něm bezvýhradně trvat. Proto by takto uzavřené manželství bylo stíženo sankcí neplatnosti a za předpokladu, že by byli snoubenci s tímto stavem srozuměni, dopustili by se trestného činu dvojího manželství dle § 194 trestního zákoníku.⁶⁷

Manželství nesmí být uzavřeno ani mezi příbuznými. To se týká příbuzných v linii přímé, tedy všech předků a potomků, i v linii vedlejší, kde však platí pouze pro sourozence, a to plnorodé i polorodé. Naopak švagrovství není překážkou uzavření manželství. Výše uvedený zákaz se vztahuje jak na příbuzenství založené na pokrevním poutu, tak i na příbuzenství vzniklé osvojením. OZ stanoví, že osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z tohoto poměru vyplývající. Z důvodové zprávy však vyplývá, že „*právní příbuzenství neruší příbuzenství do té míry, že by otvíralo možnost uzavření manželství mezi biologicky příbuznými osobami*“.⁶⁸ Důvody zakotvení této zákonné překážky jsou zejména biologické, resp. eugenické, a co se týče příbuzenství založeného osvojením, jde hlavně o důvody mravní a právní.⁶⁹ Lze se však setkat i s názorem, že tato zákonná překážka je zakotvena spíše z morálních a společenských důvodu než z důvodů zdravotních, neboť blízké příbuzenství nemusí nutně způsobit přenos geneticky podmíněných onemocnění, ale pouze toto riziko zvyšuje.⁷⁰ I tento zákonný požadavek se částečně odráží v naší trestněprávní úpravě, neboť již tradičně je soulož mezi příbuznými považována za trestný čin.⁷¹

---

⁶⁶ PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 19.

⁶⁷ Zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“).

⁶⁸ Důvodová zpráva k § 675

⁶⁹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 16.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s.73.

⁷¹ § 188 TrZ: „*Kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.*“

Zákaz uzavřít manželství byl OZ rozšířen i na poručníka a poručenice, dítě a osobu, do jejíž péče bylo svěřeno a na pěstouna a jemu svěřené dítě. Tato překážka je nazývána též jako překážka v závislosti postavení a jejím cílem je zajistit dostatek svobodné vůle při uzavírání manželství. Jedná se o časově omezenou překážku, neboť zaniká v okamžiku, kdy dítě nabude plné svéprávnosti nabytím zletilosti nebo přiznáním svéprávnosti soudem podle § 37 OZ.⁷²

---

⁷² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 48.

3. Zdánlivost a neplatnost manželství

Nesplnění některých náležitostí při uzavírání manželství vede k neplatnosti či dokonce zdánlivosti takto uzavřeného manželství. Rozdíly mezi těmito dvěma sankcemi jsou v jejich následcích, ale také v důvodech, které k nim vedou, a které se odlišují hlavně svou mírou závažnosti.

3.1. Zdánlivé manželství

Pokud nebudou v projevu vůle osoby, která hodlala uzavřít manželství nebo při sňatečném obřadu, popřípadě v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je nutné bezvýhradně trvat, bude se jednat o tzv. zdánlivé manželství (*non matrimonium, matrimonium putativum*). Důvody, pro něž je manželství stíženo sankcí zdánlivosti, jsou tak vyjádřeny velmi obecně, můžeme však říci, že se jedná o porušení těch nejdůležitějších požadavků při uzavírání manželství, a proto takové manželství vůbec nevznikne. Mezi mužem a ženou nevzniknou žádná vzájemná práva a povinnosti osobní ani majetkové povahy typická pro manžele.

OZ nově věnuje problematice zdánlivého manželství samostatný oddíl, čímž se odlišuje od úpravy ZoR, který zdánlivost, jež byla označena jako „*neexistence manželství*“, upravoval společně s neplatností manželství.⁷³ Celá úprava neexistujícího manželství v ZoR byla kriticky hodnocená zejména s ohledem na to, že případy neexistence manželství nebyly upraveny obecně ale výčtem,⁷⁴ který však nebyl kompletní, neboť neobsahoval například „sňatek“ mezi dvěma osobami stejného pohlaví a navíc v některých svých aspektech byla úprava považována za nejednoznačnou.⁷⁵

---

⁷³ Srov. hlavu druhou části první ZoR označenou jako *Neplatnost a neexistence manželství*.

⁷⁴ Srov. § 17a ZoR. Šlo o případy, kdy byl snoubenec k uzavření manželství donucen fyzickým násilím, manželství bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let, církevní sňatek byl uzavřen před nekompetentním orgánem či osobou nebo bez potřebného osvědčení a také pokud nebyly při sňatku uzavřeném v zastoupení splněny náležitosti podle § 9 ZoR.

⁷⁵ K tomu blíže RADVANOVÁ, Senta, Jirí ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 39 – 40.

Dle současné právní úpravy manželství nevznikne, jak již vyplývá ze zákonného vymezení samotného pojmu manželství, pokud by jej hodlaly uzavřít dvě osoby stejného pohlaví. Vzhledem k tomu, že soud může povolit uzavřít manželství jediné osobě, která dovršila šestnácti let, lze dovodit, že manželství osoby mladší šestnácti let nemůže vzniknout a jednalo o manželství zdánlivé. To je třeba odlišit od situace, kdy by jednomu ze snoubenců bylo mezi šestnácti a osmnácti lety a uzavřel by manželství bez soudního povolení. Takové manželství by sice vzniklo, bylo by však možné dovolávat se jeho neplatnosti. Dále půjde o situaci, kdy při sňatečném obřadu bude zcela chybět souhlasný projev vůle alespoň jednoho ze snoubenců o tom, že vstupuje do manželství, popřípadě pokud bude souhlas dán pouze v žertu nebo se ukáže, že osoba trpěla duševní poruchou, která jí neumožňovala projevit sňatečnou vůli. Co se týče esenciálních náležitostí sňatečného obřadu, manželství nevznikne, pokud bude obřad proveden nekompetentním orgánem veřejné moci nebo neoprávněnou církví. U církevního sňatku k tomu přistupuje i skutečnost, že se obřad uskutečnil bez povinného osvědčení, popřípadě že se jednalo o osvědčení starší šesti měsíců. Důvodem pro zdánlivost manželství je například i nesplnění zákonných požadavků na plnou moc při uzavírání manželství v zastoupení.⁷⁶

Řízení o určení, zda tu manželství je či není, může soud zahájit i bez návrhu a konečný rozsudek, kterým stanoví, že manželství není, má pouze deklaratorní účinky a působí *ex tunc*. V takovém případě je soud s ohledem na nejlepší zájem dítěte povinen neprodleně rozhodnout o otcovství ke společným dětem a o právech a povinnostech k nim. Vzhledem k tomu, že mezi mužem a ženou nevzniklo společné jmění, je třeba také individuálně rozhodnout o jejich majetkových právech a povinnostech, přičemž pokud chybí zákonná úprava či smluvní ujednání, nelze jinak, než považovat plnění mezi mužem a ženou za bezdůvodné obohacení. Soud je povinen při rozhodování o majetkových právech přihlídnout k dobré víře muže a ženy a k zájmům jejich společných dětí a třetích osob (§ 679 OZ).

---

⁷⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 52 – 54.

3.2. Neplatnost manželství

Pokud bude manželství uzavřeno, přestože tomu bránila zákonná překážka nebo proces uzavírání manželství trpěl jinými vadami, půjde o manželství neplatné. Takové manželství, na rozdíl od manželství zdánlivého, vznikne a má právní následky a do okamžiku jeho prohlášení za neplatné soudem se na něj hledí jako na platné. Vzhledem k obligatornímu předoddavkovému řízení dochází k těmto situacím jen výjimečně, přesto je však žádoucí je zde zmínit a nastínit postup, jak zákonodárce tento nežádoucí stav řeší.

Neplatné bude manželství uzavřené s osobou starší šestnácti let a mladší osmnácti let, která neměla potřebné soudní povolení k uzavření manželství a s osobou, která byla v této oblasti omezena na svéprávnosti. Půjde též o případy dvojího manželství, partnerství nebo obdobného svazku a případy, kdy by bylo manželství uzavřeno i přes překážku příbuzenství či závislosti postavení. Manželství uzavřené pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožování násilím nebo v omylu o totožnosti snoubence či povaze sňatečného jednání je též neplatné, návrh na jeho prohlášení za neplatné však musí být podán v prekluzivní lhůtě jednoho roku od okamžiku, kdy tak mohl manžel nejdříve učinit například z důvodu výhrůžek manžela, nebo kdy se o tom dozvěděl (§ 684 OZ).

Řízení o prohlášení manželství za neplatné může být zahájeno zpravidla na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, s výjimkou neplatnosti z důvodu omezené svéprávnosti, kde může řízení iniciovat pouze druhý manžel. Komentář upřesňuje, že tím, kdo má na prohlášení manželství za neplatné právní zájem, mohou být zejména samotní manželé, jejich potomci, příbuzní či další osoby blízké, které by mohli být statusovými, osobními nebo majetkovými důsledky takového manželství nepříznivě ovlivněni.⁷⁷ Zákaz bigamie a manželství mezi příbuznými jsou považovány za tak podstatné zákonné překážky, že v těchto

---

⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 60-61.

případech může soud řízení zahájit i *ex offio*. Rozsudek, kterým soud prohlásí manželství za neplatné, má konstitutivní povahu a působí *ex tunc*.⁷⁸

Manželství nelze prohlásit za neplatné, pokud již zaniklo, nebo pokud došlo k nápravě (§ 682). Nápravou neboli konvalidací se rozumí dodatečné odstranění či odpadnutí překážky manželství. Ke konvalinci dojde například v okamžiku dosažení věku osmnácti let, v případě zániku předchozího manželství, partnerství nebo obdobného svazku nebo při zrušení osvojení. Mimo to nelze prohlásit manželství za neplatné v případě, že bylo uzavřeno nezletilým, který není plně svéprávný, nebo osobou, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena a bylo počato dítě, které se narodilo živé (§ 683 OZ). V případě dvojího manželství, partnerství či obdobného svazku a příbuzenství může soud prohlásit manželství za neplatné i přesto, že již zaniklo.

---

⁷⁸ § 681 OZ: „Manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné. Bylo-li manželství prohlášeno za neplatné, považuje se za neuzavřené.“ Toto však platí pouze v rovině statusové, naopak ve vztahu ke společným dětem a při vypořádání majetkových práv se postupuje jako při rozvodu.

4. Povinnosti a práva manželů

Obsahem manželství jsou vzájemné povinnosti a práva manželů, které můžeme podle jejich charakteru roztrdit do několika kategorií. Některé z nich mají povahu přirozených práv vycházejících přímo z lidské důstojnosti a práva člověka na rodinný život (například povinnost vzájemné úcty), jiné mají povahu statusovou, neboť vyplývají osobního stavu manželského (například právo na rozvod) a konečně řada z vzájemných práv a povinností má povahu závazkovou (například vzájemná vyživovací povinnost).⁷⁹ Dalším tradičním dělením, kterého se budu držet i v této práci, je dělení na práva a povinnosti osobní a majetkové povahy. Rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi byl tradičně poněkud nepřesně spatřován ve skutečnosti, že osobní povinnosti a práva byla chápána jako nepřenositelná a nezděditelná, naopak majetkové povinnosti a jím odpovídající práva byla chápána jako přenositelná a zděditelná. Povinnosti a práva majetkového charakteru mají však spíše charakter osobně-majetkový – nepřevoditelný, neboť například vyživovací povinnost mezi manžely, právo vzájemně se zastupovat či povinnost hradit náklady rodinné domácnosti jsou vázány na osobu manžela a nelze je tak převést na jinou osobu.⁸⁰ Naopak ryze majetkovou povahu má manželské majetkové právo zahrnující zejména společné jmění manželů ve své zákonné či modifikované podobě.

4.1. Povinnosti a práva osobního charakteru

4.1.1. Rovné postavení manželů

OZ stojí na zásadě rovného postavení muže a ženy v manželství (§ 687 odst. 1). Jedná se o promítnutí obecné zásady rovného postavení muže a ženy před zákonem zakotvené v čl. 1 a 3 LZPS do manželského práva. Nejedná se však o zásadu, která by platila od nepaměti. Tak například ABGB vycházel z tradičního pojetí a přiznával mužům zvláštní privilegia. Muž byl považován za hlavu rodiny, měl právo vést domácnost, byl živitelem rodiny a byl povinen zastupovat svou

---

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 63.

⁸⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka, SPÁČIL, Ondřej: Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*. 6/2013, s. 216.

manželku ve všech záležitostech.⁸¹ K zrovnoprávnění došlo až s přijetím Ústavy 1948.⁸² V současné době se již jedná o naprostou samozřejmost, praxe však stále ukazuje, že jde o ideální stav, kterého se nedaří plně dosáhnout, neboť v některých rodinách se stále drží tradiční model rodiny se slabším postavením ženy, což nezdědkou vyúsťuje až v domácí násilí, jehož obětí jsou ve většině případů ženy.

4.1.2. Základní povinnosti a práva manželů

Mezi takzvaná základní práva a povinnosti manželů patří povinnost vzájemné úcty, věrnosti, podpory a respektu k důstojnosti druhého (§ 687 odst. 2). Jedná se o požadavky, které mají hlavně etický a sociální význam. Povinnost věrnosti je základem principu monogamie a má hluboké historické kořeny, ačkoli původně tuto povinnost měla pouze žena. Dále je v uvedeném ustanovení zakotvena i povinnost manželů žít spolu, kterou je však třeba chápat jako povinnost vytvářet osobní společenství, nikoliv jako povinnost bydlet v jednom bytě. Tento předpoklad tak naplní i manželé, kteří spolu komunikují, tráví svůj čas, podporují se, hospodaří společně, ale z určitých důvodů bydlí odděleně.⁸³ V neposlední řadě jsou manželé povinni společně pečovat o děti a udržovat zdravé rodinné prostředí, jehož obecnou definici však náš právní řád nenabízí a ani nemůže, neboť tento pojem je každým vnímán subjektivně a vždy bude záležet na konkrétních poměrech v rodině. Zdravé rodinné prostředí můžeme chápat jako vše, co prospívá dobrému životu manželů a ostatních členů rodiny, od citového souladu až po hmotné zajištění.⁸⁴

4.1.3. Informační povinnost

§ 688 OZ stanoví, že manželé mají povinnost vzájemně se informovat o svých příjmech a o stavu svého jmění.⁸⁵ Tyto údaje mají rozhodující vliv na posouzení otázky, jakou měrou se budou manželé podílet na vedení rodinné domácnosti a pro určení výše výživného mezi manželi. Dále se musí informovat o

---

⁸¹ Srov. § 91 ABGB.

⁸² Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 84.

⁸⁴ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 40 – 41.

⁸⁵ Podle § 495 OZ „Jméno osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.“

stávajících i zvažovaných pracovních, studijních a obdobných činnostech. Těmito obdobnými činnostmi, o nichž se manželé musí vzájemně informovat, můžeme rozumět například podnikání, uměleckou činnost či vstup do politické strany nebo církve.⁸⁶

4.1.4. Povinnost brát zřetel na zájem rodiny

Když se člověk rozhodne vstoupit do manželství a založit rodinu, musí si být také vědom toho, že napříště již nebude moci rozhodovat o svém životě jenom s ohledem na jeho vlastní nejlepší zájem bez ohledu na zbytek rodiny. Manželé tvoří osobní společenství a při volbě svých pracovních, studijních či obdobných činností by měli brát zřetel na zájem ostatních členů rodiny, jinak takové společenství ztrácí smysl.

4.1.5. Povaha osobních práv a povinností

Povinnosti a práva osobního charakteru mají spíše proklamativní a morální charakter. Sám zákonodárce uvádí, že osobní povinnosti a práva mezi manžely ve své obecnosti, resp. abstraktnosti nejsou přímo vynutitelné, avšak jejich porušování může mimo jiné sloužit jako relevantní rozvodový důvod.⁸⁷ Výše uvedená ustanovení zakotvující povinnosti a práva osobního charakteru tak nelze považovat za právní normu v klasickém slova smyslu, neboť zde chybí prvek vynutitelnosti státní mocí, přesto se však jedná o normy, které nelze opomíjet a jejich dodržování je nezbytné pro zachování spokojeného manželství.

Již v historické literatuře byla tato práva považována za nevymahatelná, v současné době se však můžeme setkat i s opačným názorem, a sice, že i těmto subjektivním právům musí být přiznán nárok z nich vyplývající, a to bez ohledu na to, zda jsou tyto nároky zakotveny zákonem či nikoliv.⁸⁸ Jedná se však prozatím o názor menšinový a až čas ukáže, do jaké míry se prosadí.

---

⁸⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 89.

⁸⁷ Důvodová zpráva k § 687 - 689

⁸⁸ TELEČEK, Ivo: Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. 3/2012, s. 77.

Informační povinnost a povinnost brát zřetel na zájem rodiny jsou do našeho právního řádu zakotveny nově, ZoR takové povinnosti neobsahoval, a proto se začalo diskutovat i o povaze těchto práv a objevil se názor, že na rozdíl od tzv. základních práv a povinností manželů by tyto povinnosti měly být soudně vynutitelné. Argumentem bylo, že odepření možnosti soudně je vymáhat by zcela popíralo smysl jejich výslovného zakotvení do OZ, kterým je právě posílení právní odpovědnosti a vynutitelnosti těchto závazků. Navzdory tomuto argumentu však převažuje názor, že budou i tyto nově zakotvené povinnosti a jím odpovídající práva soudně nevymahatelné. Pokud by tomu bylo naopak, případné spory by zcela jistě ještě více prohlubovaly neshody mezi manžely a vedlo by to ke vzniku jen obtížně vymahatelných exekučních titulů.⁸⁹

4.2. Povinnosti a práva osobně-majetkového charakteru

4.2.1. Uspokojování potřeb rodiny

Oba manželé mají povinnost podle svých poměrů, schopností a možností, přispívat na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti tak, aby životní úroveň všech členů rodiny byla srovnatelná (§ 690 OZ). Manželé se podílí na uspokojování potřeb rodiny buď ve formě majetkového plnění, anebo osobní péče o rodinu, přičemž obě formy plnění mají stejný význam a nelze tak obecně přikládat finančnímu zabezpečování rodiny větší význam než péči o rodinu. Mezi potřeby života rodiny a rodinné domácnosti patří zejména náklady na bydlení, nákup potravin a jiného spotřebního zboží, náklady na dopravu, na zdravotní péči a v rovině péče o rodinu se tím rozumí zejména vedení domácnosti, úklid nebo příprava jídla.⁹⁰

Zákon počítá jak s variantou, že spolu manželé žijí a vytváří tak tzv. rodinnou domácnost nebo spolu z nejrůznějších důvodů nežijí, přičemž v takovém případě si nese každý z nich náklady své domácnosti, musí si však přesto vzájemně pomáhat a podporovat se. Pod pojmem rodinné domácnosti rozumíme *„místo, kde manželé či rodina žijí, kde žije dotyčné životní společenství*

---

⁸⁹ SVOBODA, Karel: K žalobám mezi manžely za trvání manželství. *Právní rozhledy*. 18/2014, s. 638.

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 94.

*charakterizované tím, že jeho členové tak či onak k sobě patří způsobem, který se navenek jeví jako rodina v obvykle chápaném slova smyslu“.*⁹¹ Manželé nejsou povinni spolu žít, avšak pokud jeden z manželů opustí rodinnou domácnost bez závažného důvodu a odmítá se vrátit, musí hradit náklady nejen své domácnosti, ale i domácnosti rodinné, a to za předpokladu, že s druhým z manželů žije jejich společné dítě, vůči kterému mají vyživovací povinnost nebo nezletilé dítě, které ještě nenabylo svéprávnosti, a které bylo svěřeno do péče manželů, popř. do péče jednoho z nich.

Splnění povinnosti přispívat na uspokojování potřeb rodiny a rodinné domácnosti se manžel, který tuto povinnost řádně plní, může domáhat i u soudu. Soud pak s ohledem na konkrétní poměry v rodině stanoví výši příspěvku a může uložit povinnost přispívat na uspokojování potřeb rodiny jak do budoucna, tak i do minulosti.

4.2.2. Rozhodování o záležitostech rodiny

Základem pro rozhodování o záležitostech rodiny by měla být vždy dohoda manželů, neboť manželé mají v manželství zaručeno rovné postavení a nikdy by nemělo docházet k situaci, kdy jeden z manželů prosazuje svá rozhodnutí, aniž by bral ohled na názor svého manžela. Zákon nově specifikuje, že mezi záležitostmi rodiny, u kterých bude vyžadována dohoda manželů, patří zejména volba umístění rodinné domácnosti nebo způsobu života rodiny (§ 692 odst. 1 OZ). Dále se bude jednat o vše, co se dotýká alespoň jednoho z členů rodiny a zároveň má vliv na faktickou a právní situaci ostatních členů rodiny. Může jít o uspokojování potřeb rodiny obecně, nákup drahého hudebního nástroje pro talentované dítě nebo o to, zda manžel, který dosud pečoval o děti, nastoupí do zaměstnání nebo začne studovat.⁹²

Zákon pomýšlí i na situaci, kdy jeden z manželů odmítá dát svůj souhlas v záležitosti, kdy je jeho souhlas vyžadován, anebo není schopen projevit svou

---

⁹¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 74.

⁹² RADVANOVÁ, Senta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné. 5., jubilejní aktualiz. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 53.

vůli ze zdravotních důvodů nebo pro jeho nepřítomnost. Soud by měl primárně vést manžele k dohodě a to zpravidla tak, že je informuje o možnosti využití rodinné mediace podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci, nebo jim přímo nařídí první setkání s mediátorem.⁹³ Pokud dohoda není možná nebo se jí nepodaří dosáhnout, může soud nahradit svým rozhodnutím souhlas jednoho z manželů v konkrétní záležitosti, jestliže se jedná o záležitost, která je pro rodinu podstatná a bude to v souladu se zájmy rodiny.

4.2.3. Obstarávání záležitostí rodiny

Záležitosti rodiny obstarávají manželé společně, nebo je obstarává jeden z nich (§ 693 OZ). Zákon rozlišuje mezi běžnými a ostatními záležitostmi rodiny a rozdílně upravuje režim jejich zajišťování. Tato úprava se však týká pouze toho, co mají manželé ve výlučném vlastnictví, neboť to, co náleží do společného jmění manželů, má speciální úpravu.

V běžných záležitostech stačí, když jedná jeden z manželů a solidárně oprávněn a zavázán bude automaticky i druhý manžel, ledaže by předem sdělil třetí osobě, že s právním jednáním nesouhlasí. Nově je zákonem připuštěna také možnost vyloučení následků právního jednání jednoho z manželů pro druhého manžela rozhodnutím soudu, pokud se druhý z manželů obává nepříznivých následků své solidární odpovědnosti za dluhy, které by mohly vzniknout nerozváznému manželovi. Za běžné záležitosti je třeba považovat obvyklé a pravidelné úkony jako například nákup potravin či spotřebního zboží nebo výdaje na zábavu, které odpovídají majetkovým poměrům rodiny. Naopak za běžné nelze zpravidla považovat výdaje výjimečné a nárazové, například nabývání luxusního zboží nebo uzavírání dlouhodobých smluv.⁹⁴ Pokud jeden z manželů svým jednáním obstarává běžně nezbytné životní potřeby rodiny a jejích členů, bude vždy solidárně oprávněn i zavázán i druhý manžel, vyloučení účinků takového právního jednání vyjádřením nesouhlasu či rozhodnutím soudu není možné, a to zejména s ohledem na nejlepší zájem dětí, které se v domácnosti mohou nacházet.

---

⁹³ Viz § 99 odst. 1 a § 114a odst. 2 písm. b) OSŘ.

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 102.

V ostatních záležitostech je k právnímu jednání vyžadován souhlas obou manželů, jinak bude oprávněn a zavázán pouze ten z manželů, který právně jednal. Soud může v takovém případě nahradit souhlas manžela, pokud jej bez závažného důvodu odmítá dát nebo pokud není schopen projevit svou vůli. Právní jednání, ke kterému nedal souhlas druhý z manželů je relativně neplatné a manžel, který nevyslovil svůj nesouhlas prostřednictvím soudu předem, může následně u soudu dovolávat jeho neplatnosti.

Výjimkou je situace, kdy manželé bydlí odděleně a to buď na základě jejich dohody,⁹⁵ nebo z důvodu, že jeden z manželů opustil rodinnou domácnost a odmítá se vrátit.⁹⁶ Teorie tuto situaci označuje jako faktickou odluku manželů, neboť manželé již fakticky netvoří osobní společenství, jejich manželství však formálně trvá. Vzhledem k tomu, že spolu manželé nežijí, nelze předpokládat, že se dohodnou na obstarávání záležitostí rodiny, a proto pro ně výše uvedené neplatí a z právního jednání manžela v záležitostech rodiny je vždy oprávněn a zavázán pouze on sám.

4.2.4. Vzájemné zastupování

Velký význam pro každodenní život rodiny má ustanovení § 696 OZ, které manželům umožňuje vzájemně se zastupovat v běžných záležitostech bez nutnosti udělení plné moci. Podmínkou je, že se musí jednat o záležitost, která spadá do výlučné sféry druhého manžela, a nikoliv o běžnou záležitost rodiny, neboť v takové situaci jednání jednoho z manželů automaticky zavazuje i druhého manžela. ZoR uváděl jako příklad běžné záležitosti přijímání běžných plnění.⁹⁷ Běžnou záležitostí bude například jednání spojené s běžnou správou majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, přijímání běžných úhrad, plateb

---

⁹⁵ Viz § 743 odst. 3 OZ: „Manželé se mohou dohodnout, že budou bydlet trvale odděleně. Dohoda manželů o odděleném bydlení má stejné právní účinky jako opuštění rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde.“

⁹⁶ Viz § 691 odst. 2 OZ: „...druhý manžel opustí rodinnou domácnost, aniž k tomu má důvod zvláštního zřetele hodný, a odmítá se vrátit.“

⁹⁷ § 21 odst. 1 ZoR

nájemného a podobně.⁹⁸ Naopak k převzetí mzdy jednoho z manželů bude plnou moc potřebovat i manžel či registrovaný partner.⁹⁹ Manželé se stejně tak nemohou navzájem zastoupit v soudním řízení, neboť skutečnost, že jeden z manželů uplatnil svůj nárok u soudu nebo byl třetí osobou uplatněn nárok vůči jednomu z manželů, nelze považovat za běžnou záležitost rodiny.¹⁰⁰ Pokud si jeden z manželů nepřeje být zastoupen svým manželem, musí to předem oznámit osobě, s níž má být jednáno nebo se svým návrhem obrátit na soud, který může svým rozhodnutím vyloučit zástupčí oprávnění druhého manžela. I zde zákon pamatuje na stav faktické odluky manželů, kdy výše uvedené neplatí a manželé se nemohou navzájem zastoupit.

4.2.5. Výživné mezi manžely

Jak již bylo řečeno výše, vstupem do manželství manželům vzniká povinnost přispívat na uspokojování potřeb života rodiny a potřeb rodinné domácnosti. Vedle této povinnosti mají manželé i vzájemnou vyživovací povinnost upravenou v § 697 OZ, která spočívá v povinnosti manžela přispívat na zajišťování individuálních potřeb druhého manžela v případě, že on sám není schopen si jejich uspokojení zajistit vůbec nebo je schopen si jejich uspokojení zajistit v nižší míře než manžel druhý. Účelem vyživovací povinnosti je zajistit manželům v zásadě stejnou hmotnou a kulturní úroveň. To v praxi znamená, že po odečtení pravidelných nákladů domácnosti manželům zůstane určitá finanční částka, s níž by měli oba disponovat na základě dohody v zásadě stejnou měrou a oba by měli tuto částku využívat v zásadě stejným způsobem.¹⁰¹ Pokud manžel svou vyživovací povinnost neplní dobrovolně, může se druhý z manželů žalobou domáhat u soudu stanovení výše výživného.

Vyživovací povinnost mezi manžely má přednost před vyživovací povinností mezi rodiči a dětmi. Dítě tedy bude muset zabezpečovat výživu svého

---

⁹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 91.

⁹⁹ § 142 odst. 6 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 15. 6. 1977, sp. zn. Cpj 11/77.

¹⁰¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014, s. 58.

rodiče, jen pokud tak nečiní jeho manžel a naopak rodiče budou muset plnit svou vyživovací povinnost vůči dítěti, které je v manželství, jen pokud tak nečiní jeho manžel.

4.2.6. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

OZ dále upravuje režim nakládání s věcmi, které tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je soubor movitých věcí, které slouží k uspokojování běžně nezbytných potřeb rodiny a jejích členů (§ 698 OZ). S přijetím OZ došlo ke změně terminologie, neboť dosavadní pojem *obvyklé vybavení společné domácnosti* byl nahrazen pojmem *obvyklé vybavení rodinné domácnosti*. Před nabytím účinnosti OZ bylo obvyklé vybavení společné domácnosti vždy součástí společného jmění manželů.¹⁰² Nově se může jednat o věci, které náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich.¹⁰³

Obvyklým vybavením rodinné domácnosti jsou věci, které slouží k uspokojování běžných životních potřeb rodiny a jejích členů. Zpravidla se jedná o nábytek, spotřebiče, nádobí, zásoby potravin nebo topiva nebo osobní automobil. Součástí obvyklého vybavení domácnosti nejsou věci osobní potřeby (například oblečení), neboť účelem těchto věcí je sloužit pouze konkrétnímu členovi rodiny. Z dikce zákona též vyplývá, že součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti nejsou nemovitě věci, zejména obydlí rodiny. Obydlí je totiž místem, kde mají manželé svou rodinnou domácnost,¹⁰⁴ tedy místem, kde se nachází i obvyklé vybavení rodinné domácnosti a obydlí samotné tak nemůže být jeho součástí, a to ani za předpokladu, že by se jednalo o věc movitou (například dočasnou stavbu či obytný člun).¹⁰⁵

Vzhledem k tomu, že se jedná o věci, které jsou využívány celou rodinou či jejími členy, jsou pro rodinu nezbytné a jsou to většinou věci pravidelně užívané, je pro nakládání s nimi vždy třeba souhlasu obou manželů bez ohledu na to, zda

¹⁰² Srov. § 143a odst. 2 a § 148 OZ 1964.

¹⁰³ Srov. § 3038 OZ, který stanoví: „*Věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem nabytí účinnosti tohoto zákona součástí společného jmění.*“

¹⁰⁴ Viz § 743 odst. 1 OZ.

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 120.

daná věc náleží oběma manželům nebo je výlučným vlastníkem jeden z nich. Výjimku tvoří pouze věci zanedbatelné hodnoty.

Pokud jeden z manželů trvale opustí rodinnou domácnost, má právo požadovat vydání věcí tvořících součást obvyklého vybavení rodinné domácnosti, které jsou v jeho výlučném vlastnictví. Ostatní věci si manželé rozdělí rovným dílem nebo podle zásad vypořádání spoluvlastnictví (§ 699 odst. 1 OZ). Pokud však v domácnosti žije nezletilé plně nesvéprávné dítě, které takové věci také využívá, nemůže manžel požadovat vydání těchto věcí. To neplatí, pokud by bylo takové řešení, tedy ponechání věcí, které náleží výlučně manželovi, který opustil rodinnou domácnost, v rodinné domácnosti, v rozporu s dobrými mravy. Pak by se aplikovalo ustanovení § 699 odst. 1 OZ a manžel by měl právo na vrácení těchto věcí.¹⁰⁶

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti je třeba odlišovat od tzv. *základního vybavení rodinné domácnosti*,¹⁰⁷ které v sobě bude zahrnovat jen to, co je nezbytné pro život člověka, tedy to, co slouží k uspokojování jeho základních životních potřeb. Oproti tomu bude obvyklé vybavení rodinné domácnosti zahrnovat širší množinu věcí a „do rámce obvyklého vybavení rodinné domácnosti budou patřit i další majetkové hodnoty, bez nichž si už dnes nedovedeme život představit“.¹⁰⁸

Obvyklého vybavení rodinné domácnosti se dotýká i procesní právo. Výkonem rozhodnutí totiž mimo jiné nelze postihnout věci, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojování svých potřeb a potřeb své rodiny, mezi něž patří i tzv. *obvyklé vybavení domácnosti*.¹⁰⁹ OSŘ uvádí, že se jím myslí zejména lůžko, stůl, židle, kuchyňská linka, nádobí, lednička či vytápěcí těleso, za předpokladu, že hodnota takové věci zjevně nepřesahuje cenu obvyklého

---

¹⁰⁶ Viz důvodová zpráva k § 699

¹⁰⁷ Srov. § 1667 OZ: „Pozůstalý manžel nabývá vlastnické právo k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, i když není dědicem. To neplatí, pokud pozůstalý manžel bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem rodinnou domácnost.“

¹⁰⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik slov okolo okrajového pojmu aneb de explicatione serviet. *Právní rozhledy*. 1/2014, s. 27.

¹⁰⁹ Srov. § 322 OSŘ.

vybavení domácnosti. Obvyklé vybavení domácnosti ve smyslu OSŘ je třeba odlišovat od obvyklého vybavení rodinné domácnosti podle OZ, přestože se ve většině budou tyto dvě množiny překrývat. Procesní právo pojímá obvyklé vybavení domácnosti úžeji než právo hmotné a ochrana povinného se dotýká jen těch věcí, které slouží k uspokojování základních životních potřeb. Z ustálené rozhodovací praxe vyplývá, že při výkonu rozhodnutí má jít především o to vymoci (a nikoli naopak) plnění, jež bylo povinnému uloženo a skutečnost, že určité věci tvoří typické vybavení domácnosti (např. barevný televizor, přehrávací aparatura apod.) ještě nemusí nutně znamenat, že se jedná o nezbytně potřebné věci.¹¹⁰

4.2.7. Rodinný závod

Absolutní novinkou v českém právním řádu je institut rodinného závodu upravený v § 700 a násl. OZ. Zákonodárce se inspiroval italským občanským zákoníkem a jeho cílem bylo komplexně upravit práva a povinnosti členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu tak, aby bylo napříště snazší řešit případné spory, které mohou vyvstat, když se členové rodiny společně podílejí na vytváření určitých hodnot, aniž si předem smluvně ujednali bližší podmínky takového jednání.¹¹¹

Ustanovení o rodinném závodu se nepoužijí v případě, kdy jsou práva a povinnosti členů rodiny upraveny společenskou smlouvou, smlouvou o tichém společenství, smlouvou zakládající pracovní poměr nebo jinou obdobnou smlouvou. Pokud jsou členy zúčastněnými na provozu rodinného závodu manželé, použijí se přednostně ustanovení OZ o manželském majetkovém právu.

Rodinný závod je speciální formou závodu,¹¹² v níž společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní do třetího stupně nebo

---

¹¹⁰ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003.

¹¹¹ KYSELOVÁ, Tereza. Rodinný závod - další z novinek v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 1/2013, s. 9.

¹¹² Pojem závodu nahradil s přijetím OZ dosavadní pojem podnik. „*Obchodní závod (dále jen „závod“)* je organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti. Má se za to, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho provozu.“ (§ 502 OZ)

osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně, a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Klíčovým znakem rodinného závodu je tedy účast manželů nebo alespoň jednoho z nich, nikoliv pouze příbuzenství. Rodinným závodem tak nebude závod provozovaný pouze sourozenci, nesezdaným párem a jejich potomky nebo registrovanými partnery.¹¹³ Domnívám se, že se jedná o jeden z mnoha projevů nerovnosti mezi manželstvím a partnerstvím a bylo by vhodné vztáhnout tuto úpravu i na případy, kdy se společného podnikání účastní partneři nebo nesezdaný pár, neboť jejich počet ve společnosti stále stoupá, avšak v případě jejich společného podnikání nebude jejich postavení regulováno zákonem a jeho členové nebudou dostatečně chráněni. Vzhledem k samotnému názvu tohoto institutu, rodinný závod, bych očekávala, že bude vázán spíše na rodinu obecně,¹¹⁴ nikoliv jedinečně na manžele.

Osoby zúčastněné na provozu rodinného závodu trvale pracují pro rodinu nebo rodinný závod. Tím se však nemyslí pouze závislá práce v právním slova smyslu, ale *de facto* jakákoliv činnost vykonávaná pro rodinný závod nebo pro rodinu samotnou, tedy například i práce konané v domácnosti, kterými se zajišťují vhodné podmínky pro ostatní členy, tak aby mohli provozovat rodinný závod.¹¹⁵

*„Účelem tohoto institutu je ekonomická, resp. mnohdy i existenční ochrana členů rodiny trvale pracujících pro rodinu a rodinný závod.“*¹¹⁶ Nová právní úprava chrání zájmy členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu tím, že znemožňuje vlastníkově závodu libovolně nakládat se závodem a těžit ze zisku rodinného závodu bez ohledu na ostatní členy. Zákon stanoví, že jednotliví členové rodinného závodu mají právo na podíl na zisku, na věcech z tohoto zisku nabytých i na přírůstcích závodu, a to v míře, která odpovídá množství a druhu jejich práce. Určení konkrétní výše podílu na zisku však může

---

¹¹³ Ustanovení § 3020 OZ nemůžeme v tomto případě aplikovat, neboť stanoví, že na registrované partnery můžeme vztáhnout pouze ustanovení OZ obsažená v části první, třetí a čtvrté o manželství, avšak úprava rodinného závodu je obsažena v části druhé.

¹¹⁴ O samotném pojmu rodina je pojednáno v kap. 1.1. Manželství jako součást rodinného práva.

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 134.

¹¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka: Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801.

vzhledem k vágní dikci zákona činit potíže. Vzdát se tohoto práva může pouze osoba plně svéprávná prohlášením ve formě veřejné listiny, tedy zpravidla notářským zápisem.¹¹⁷ Zákon bohužel výslovně neupravuje odpovědnost za závazky a ztráty rodinného závodu a tuto odpovědnost tak ponese pouze vlastník rodinného závodu, což se s ohledem na povinnost rozdělení zisku může jevit jako nespravedlivé.

O zásadních otázkách týkajících se provozu rodinného závodu se musí shodnout alespoň většina jeho členů. Takovou zásadní otázkou bude například způsob použití zisku a veškeré záležitosti mimo obvyklé hospodaření jako například změna základních zásad závodního provozu, zcizení závodu či jeho zastavení, zřízení užívacího práva k němu, rozhodnutí o krytí ztráty, rozhodnutí o zřízení rezervního nebo jiného zvláštního fondu nebo rozhodnutí o změně názvu závodu.¹¹⁸

V případě zcizení závodu nebo smrti jeho vlastníka zákonodárce jednoznačně preferuje, aby rodinný závod zůstal v rukou ostatních členů rodiny, kteří se účastní jeho provozu. Pokud se vlastník závodu rozhodne, že má být závod zcizen, mají k němu ostatní členové rodinného závodu ze zákona předkupní právo. V případě rozdělení závodu při dělení pozůstalosti soudem na něj mají ostatní členové přednostní právo.

Pokud to neodporuje ustanovením OZ o rodinném závodu, budou se rodinná společenství vznikat k provozu rodinného závodu bez výslovného ujednání řídit zvyklostmi a praxí v nich zavedenou (§ 707 OZ).¹¹⁹

4.3. Manželské majetkové právo

Manželské majetkové právo je tvořeno právními normami regulujícími majetkové poměry manželů. Většina těchto norem je soustředěna v § 708 až 753

---

¹¹⁷ § 3026 odst. 2 OZ

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 141.

¹¹⁹ Bez tohoto výslovného zakotvení by nebylo možné se řídit zvyklostmi. Srov. § 9 odst. 2 OZ: „K zvyklostem lze hledět tehdy, dovolává-li se jich zákon.“

OZ, některé však můžeme nalézt i na jiných místech OZ.¹²⁰ V části OZ věnované manželskému majetkovému právu najdeme zejména úpravu společného jmění manželů. Dále zákon obsahuje několik ustanovení týkajících se bydlení manželů a tři zvláštní ustanovení proti domácímu násilí.

4.3.1. Společné jmění manželů

Společné jmění manželů (dále jen „SJM“) je základním pilířem manželského majetkového práva. „*Institut společného jmění manželů lze charakterizovat jako zvláštní druh majetkového společenství, které může vzniknout a existovat pouze tehdy, jsou-li tu dvě osoby, které jsou spolu navzájem spojené manželstvím.*“¹²¹ OZ přebírá dosavadní terminologii, neboť pojem SJM je u nás užíván kontinuálně již od roku 1998 (do té doby se jednalo o takzvané *bezpodílové spoluvlastnictví manželů*). Jak ze samotného názvu tohoto institutu vyplývá,¹²² SJM v sobě zahrnuje jak majetek (aktiva), tak i dluhy manželů (pasiva).¹²³

SJM tvoří vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů (§ 708 odst. 1 OZ). Jedná se o běžné hmotné, ale i nehmotné předměty a různá práva na plnění. Naopak do SJM nepatří to, co je vyloučeno z právního obchodu, tedy kupříkladu zbraně hromadného ničení, velká vojenská technika, výbušniny či narkotika v množství, které zákon zakazuje držet.¹²⁴ SJM podléhá zákonnému režimu, smluvenému režimu nebo režimu založenému rozhodnutím soudu (§ 708 odst. 2 OZ).¹²⁵

---

¹²⁰ Jde například o normy upravující výživné nebo dědění.

¹²¹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 46.

¹²² Jmění je definováno v § 495 OZ takto: „*Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů*“.

¹²³ PSUTKA, Jindřich. *Společné jmění manželů*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 1.

¹²⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 124.

¹²⁵ Smluvený režim a režim založený rozhodnutím soudu se označují též jako režimy modifikované.

Zákonný režim

Zákonný režim SJM je režimem obecným. Pokud nebude sjednáno jinak smlouvou manželů nebo snoubenců, nebo pokud nebude stanoveno jinak soudním rozhodnutím, budou se práva a povinnosti manželů řídit právě zákonným režimem SJM.

Součástí SJM v zákonném režimu jsou jak aktiva, tak i pasiva. Aktiva jsou upravena v § 709 OZ a je jimi vše, co nabyl jeden z manželů nebo co nabyli oba manželé společně za trvání manželství. Majetek musí být nabyt v souladu se zákonem. Věc, která byla získána trestným činem, jako odměna za něj nebo věc, která byla získána za věc získanou tímto způsobem se nestává součástí SJM.¹²⁶ Ze SJM je vyloučeno to, co

- slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- jeden z manželů nabyl darem, děděním nebo odkazem, ledaže dárce nebo zůstavitel projevil úmysl, aby se vlastníky stali oba manželé,¹²⁷
- nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
- nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví,
- nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Naopak zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů je součástí SJM. Součástí SJM je také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva. To však neplatí, pokud manžel nabyl podíl způsobem zakládajícím jeho výlučné vlastnictví.

---

¹²⁶ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 3. 1977, sp. zn. Tz II 1/77.

¹²⁷ Dosud platilo, že bezúplatně nabytý majetek se nikdy nestával součástí SJM. Viz např. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 1996, sp. zn. 16 Ca 116/96: „V případě nemovitěho daru, pokud byli obdarováni oba manželé společně, získávají věc do podílového spoluvlastnictví, nikoliv do bezpodílového spoluvlastnictví, resp. nyní do společného jmění manželů.“

Odpověď na otázku, která pasiva jsou součástí SJM, nalezneme v § 710 OZ. Jedná se o všechny dluhy převzaté za trvání manželství s výjimkou těch, které

- se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo
- převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.

Podle předchozí právní úpravy byly součástí SJM závazky vzniklé jednomu nebo oběma manželům za trvání manželství,¹²⁸ naproti tomu OZ hovoří o *převzatých dluhích*. „*Jde tedy o dluhy, které lze převzít: takovými jsou jen dluhy soukromoprávní (nikoli veřejnoprávní), a jen o závazky z řádného obligačního důvodu (nejde o závazky z porušení právní povinnosti).*“¹²⁹

Pro SJM v zákonném režimu lze subsidiárně použít ustanovení OZ o společnosti (§ 2716 a násl.), popřípadě ustanovení o spoluvlastnictví (§ 1115 a násl.).

OZ obsahuje i úpravu správy SJM v zákonném režimu.¹³⁰ Oba manželé (nebo jeden z nich podle dohody) mají možnost jednotlivé součásti SJM užívat, brát z nich plody a užitky, udržovat je, nakládat s nimi, hospodařit s nimi a spravovat je (§ 713 odst. 1 OZ). Správa SJM je založena na zásadě manželské rovnosti a věci v SJM by měly být spravovány na základě vzájemné dohody manželů. OZ navazuje na předchozí právní úpravu, když vychází z manželské solidarity a stanoví, že veškeré povinnosti a práva spojená se SJM nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně. Také z právního jednání týkajícího se SJM nebo jeho součástí jsou oba manželé zavázáni a oprávněni solidárně.

---

¹²⁸ Srov. § 143 odst. 1 písm. b) OZ 1964.

¹²⁹ Důvodová zpráva k § 709 – 711

¹³⁰ „*Správou majetku lze rozumět veškerou činnost, která souvisí s řádnou péčí o něj, přičemž rozsah této činnosti je dán zásadně povahou a kvalitou věci; správou majetku jsou i dispoziční úkony s ním.*“ (Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 22 Cdo 3336/2006).

Zákon již výslovně nerozlišuje mezi správou obvyklou a ostatní, fakticky však toto dělení přetrvává, neboť v běžných záležitostech týkajících se SJM může právně jednat každý z manželů sám (§ 714 OZ). Co lze ještě považovat za běžnou záležitost nelze stanovit obecně, ale vždy je třeba přihlídnout ke konkrétním okolnostem a poměrům v rodině. Za běžnou záležitost lze považovat například použití společných úspor na úhradu potřeb společného dítěte v přiměřeném rozsahu nebo nákup obvyklého ošacení. Naopak zpravidla nepůjde o poskytnutí plnění třetí osobě bez právního důvodu nebo poskytnutí daru nikoliv nepatrné hodnoty.¹³¹ Pokud se nebude jednat o běžné záležitosti týkající se SJM, budou muset manželé právně jednat společně, nebo bude jednat jeden z nich se souhlasem druhého, jinak bude takové právní jednání neplatné. Nově však může být za určitých okolností souhlas manžela nahrazen soudním rozhodnutím.

Souhlas druhého manžela je též vyžadován v případě, kdy jeden z manželů hodlá součást SJM použít ke svému podnikání (§ 715 odst. 1 OZ). Souhlas je však vyžadován pouze k prvnímu takovému užití, neboť nutnost souhlasu s každým jednotlivým použitím SJM by mohla v konečném důsledku neúměrně ztěžovat nebo dokonce znemožňovat manželovo podnikání. Souhlas je navíc vyžadován jen za předpokladu, že majetková hodnota toho, co má být použito k podnikání překračuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Stejně tomu bude i v případě, kdy jeden z manželů hodlá použít součást SJM k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu (§ 715 odst. 2 OZ).

Smluvený režim

Manželé mají možnost upravit si smluvně svůj manželský majetkový režim odlišně od režimu zákonného (§ 716 odst. 1 OZ). Smlouva o manželském majetkovém režimu musí mít formu veřejné listiny, v praxi se bude jednat hlavně o formu notářského zápisu.¹³² Zakázán je zpětný účinek smluveného režimu. Smluvený režim může být následně měněn na základě dohody manželů nebo rozhodnutím soudu.

---

¹³¹ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 3. 1966, sp. zn. 4 Cz 10/66.

¹³² § 3026 odst. 1 OZ

Zápis smluv o manželském majetkovém režimu do veřejného seznamu je pouze fakultativní (§ 721 OZ). Pokud však ke zveřejnění dojde, nemá smlouva účinky pouze *inter partes*, ale *erga omnes*. Pro tyto účely byly zřízeny dvě evidence. První z nich je *Seznam listin o manželském majetkovém režimu*,¹³³ který vede Notářská komora ČR a kam se fakultativně zapisují smlouvy o manželském majetkovém režimu a obligatorně rozhodnutí soudu, která modifikují manželský majetkový režim. Zápis smluv provádí notář, který smlouvu sepsal. Právě tato evidence je veřejným seznamem podle § 721 OZ a zápisů v ní se lze dovolávat vůči třetím osobám, i když ty nebyly s jejím obsahem seznámeny.¹³⁴ Druhou nově zřízenou evidencí je *Evidence listin o manželském majetkovém režimu*,¹³⁵ která nahradila *Centrální evidenci manželských smluv*. Zápis do ní je obligatorní, evidence však nemá povahu veřejného seznamu.¹³⁶

OZ taxativně vyjmenovává tři varianty majetkových režimů, které lze smluvně založit. Jedná se o režim oddělených jmění, režim vyhrazuující vznik společného jmění ke dni zániku manželství a režim rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu (§ 717 odst. 1 OZ).

Smlouva může obsahovat v zásadě jakákoli ujednání a týkat se jakýchkoliv věcí, pokud to zákon nezakazuje. Smlouvou však nelze vyloučit nebo změnit ustanovení zákona týkající se obvyklého vybavení rodinné domácnosti, neboť se nově jedná o zcela samostatný a na SJM nezávislý institut. Smlouvou lze také uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství. Pokud se bude smlouva týkat uspořádání majetkových poměru v případě zániku manželství smrtí a bude splňovat náležitosti stanovené dědickým právem, bude se považovat za smlouvu dědickou.¹³⁷

---

¹³³ § 35j - § 35l zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

¹³⁴ § 980 OZ

¹³⁵ § 35d notářského řádu

¹³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 23-24, s. 801.

¹³⁷ Dědická smlouva je upravena v § 1582 a násl. OZ.

Smluvní autonomie je omezena tím, že důsledky smlouvy o manželském majetkovém režimu nesmí vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a také se smlouva nesmí dotknout práv třetích osob, zejména věřitelů, ledaže by ty s tím souhlasily. Taková smlouva by byla vůči třetím osobám neúčinná.

Snoubenci či manželé si mohou také smluvně upravit režim správy SJM. V takové smlouvě manželé zpravidla určí, který z nich bude spravovat SJM nebo jeho součást a jakým způsobem. V záležitostech, které nebudou smluvně upraveny, se použijí ustanovení zákona upravující správu v zákonném režimu SJM. Manžel, který spravuje SJM, může zpravidla právně jednat samostatně. V případě právního jednání, které má zásadní význam je však podmínkou platnosti *ad hoc* udělený souhlas druhého manžela. Jedná se o případy nakládání se SJM jako celkem, dispozice s obydlím nebo případy zatížení nemovité věci, která je součástí SJM (§ 723 OZ).

Režim založený rozhodnutím soudu

Třetím možným režimem SJM je režim založený rozhodnutím soudu. Soudní modifikace SJM může spočívat jedině ve zrušení SJM nebo zúžení jeho rozsahu (§ 724 odst. 1 OZ). Soudní rozhodnutí se může týkat jak SJM, které se řídí zákonným režimem, tak i SJM, které již bylo modifikováno smluvně.

Soud zasáhne do SJM jedině na návrh manžela, pokud shledá, že pro takový zásah existuje závažný důvod. OZ taxativním výčtem stanoví, jaké situace je třeba vždy považovat za závažný důvod. Půjde o fakt, že manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu. Dále půjde o skutečnost, že je manžel marnotratný nebo soustavně či opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Dále OZ stanoví demonstrativně důvody, které soud může, ale nemusí, podle svého uvážení, posoudit jako závažný důvod. Jedná se o skutečnost, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Může se však jednat o řadu dalších důvodů. Závažný důvod může spočívat v tom, že spolu manželé dlouhodobě nevedou společnou domácnost, že se nemohou dohodnout na hospodaření se společnými věcmi a probíhá řízení o rozvod manželství.¹³⁸ Za

---

¹³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004.

určitých okolností může znaky závažného důvodu naplnit také situace, kdy je jeden z manželů závislý na alkoholu nebo drogách.¹³⁹ „*To, zda v daném případě je ta či ona skutečnost nebo okolnost skutečně natolik významná, aby ji bylo třeba zohlednit právě jako důvod podmiňující modifikaci zákonného rozsahu společného jmění, však vždy zůstane toliko na uvážení soudu.*“¹⁴⁰

Zrušení SJM nebo zúžení jeho rozsahu soudním rozhodnutím nemusí být nutně trvalé. Sám soud může zrušené či zúžené SJM obnovit nebo opětovně rozšířit. Režim založený rozhodnutím soudu může být změněn také smlouvou manželů. V tomto lze spatřovat projev vzájemné zaměnitelnosti jednotlivých manželských majetkových režimů a záměr zákonodárce zrušit jejich dosavadní hierarchii, kdy na prvním místě stál režim zákonný, na druhém místě režim založený soudním rozhodnutím a až na třetím místě režim smluvený.¹⁴¹

Soud je při svém rozhodování limitován stejně jako manželé při uzavírání smlouvy o manželském majetkovém režimu. Ani soud se svým rozhodnutím nesmí dotknout obvyklého vybavení rodinné domácnosti, nesmí jím vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se dotknout práv třetích osob (§ 727 OZ).

OZ nově také připouští, aby soud svým rozhodnutím upravil i správu SJM. Soud může k takovému rozhodnutí přistoupit jedině za předpokladu, že jeden z manželů jedná při správě SJM způsobem, který je ve zřejmém rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a pouze pokud si snoubenci nebo manželé neupravili správu SJM smluvně. Soud k tomuto kroku přistoupí například v situaci, kdy jeden z manželů nakládá neefektivně se svými příjmy, které jsou součástí SJM nebo svým jednáním znemožňuje užívání věcí v SJM druhým manželem. Smyslem soudního rozhodnutí by měla být efektivní ochrana zájmů druhého manžela a rodiny. Soud může například rozdělit součásti

---

¹³⁹ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 51.

¹⁴⁰ Důvodová zpráva k § 724

¹⁴¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 174.

SJM do správy konkrétního manžela nebo svěřit správu celého SJM jednomu z manželů.¹⁴²

Režim oddělených jmění

Novinkou v našem právním řádu je možnost založení režimu oddělených jmění na základě smlouvy snoubenců nebo manželů. Do roku 2014 si manželé mohli rozsah SJM jediné rozšířit, zúžit nebo si vyhradit vznik SJM ke dni zániku manželství. Pokud byl vyhrazen vznik SJM ke dni zániku manželství, tak manželé nabývali majetek každý samostatně a sami s ním i hospodařili, se zánikem manželství však přesto docházelo k vypořádání.¹⁴³

V režimu oddělených jmění každý manžel nabývá majetek do svého výlučného vlastnictví, pokud by něco manželé nabyli společně, nabudou to zpravidla do podílového spoluvlastnictví. Každý manžel samostatně hospodaří se svým majetkem a může se svým majetkem nakládat bez souhlasu druhého manžela (§ 729 OZ). Pokud manželé podnikají společně nebo jeden z nich podniká s pomocí druhého, počítá zákon s tím, že si v písemné formě ujednají, jak se mezi ně mají příjmy rozdělit. Pokud bude takové ujednání chybět, rozdělí si příjmy rovným dílem (§ 730 OZ).

Ochrana třetích osob

§ 731 až 734 OZ obsahuje ustanovení na ochranu třetích osob, jejichž cílem je „vyvažovat ochranu věřitele a ochranu společného jmění, resp. druhého manžela, resp. rodiny. Je třeba zdůraznit, že třetí osobou se rozumí každý, kdo není manželem, totiž subjektem manželského majetkového společenství. Může tedy jít i o osobu vlastně druhou, totiž i o manželova kontrahenta.“¹⁴⁴

V první řadě zákon chrání věřitele jako slabší smluvní stranu, když stanoví, že věřitel jednoho z manželů se při výkonu rozhodnutí může uspokojit i z toho, co je součástí SJM (§ 731 OZ). Může se jednat o výlučný dluh jednoho z manželů, který vznik buď za trvání manželství, nebo nově dokonce i před vznikem

---

¹⁴² PSUTKA, Jindřich. *Společné jmění manželů*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 166.

¹⁴³ TAJOVSKÁ, Kamila. *Režim oddělených jmění*. [online]. 2015 [cit. 10.2. 2016]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rezim-oddelenych-jmeni-97542.html>

¹⁴⁴ Důvodová zpráva k § 731 a 732

manželství. I přesto, že bývá možnost postihnout SJM i v případě dluhů vzniklých před vznikem manželství někdy kritizována, domnívám se, že se jedná o spravedlivé řešení. „*Věřitel – poté, co mu vznikne vůči dlužníkovi pohledávka – totiž nemá možnost jakkoli ovlivnit, aby dlužník uzavřel manželství a tím se „vyvázal“ z odpovědnosti za dluh.*“¹⁴⁵ Pokud však dluh vznikl proti vůli druhého manžela, je možnost postihnout SJM zákonem limitována výší vypořádací podílu manžela - dlužníka. V souladu s principem *vigilantibus iura*, musí druhý z manželů svůj nesouhlas vůči věřiteli včas projevit.

Zánik SJM

SJM je nerozlučně spjato s existencí manželství, a proto zanikne nejpozději spolu se zánikem manželství samotného. Ze zákonných důvodů však může SJM zaniknout i dříve, tedy ještě za trvání manželství. Konkrétně půjde o situaci, bude-li jednomu z manželů uložen trest propadnutí majetku¹⁴⁶ nebo dojde k prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů dle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů. Stejně účinky jako prohlášení konkursu má i schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty za předpokladu, že k němu nedojde na základě společného návrhu obou manželů.¹⁴⁷

Vypořádání SJM

K vypořádání SJM dochází, pokud je SJM zrušeno, zanikne-li nebo je zúžen jeho rozsah. Vypořádáním SJM rozumíme stanovení toho, které majetkové hodnoty, ať už aktiva či pasiva, zůstanou ve výhradním jmění jednoho z manželů, a které zůstanou manželům, resp. bývalým manželům, společné (např. v jejich spoluvlastnictví či spoludlužnictví).¹⁴⁸ OZ toto označuje jako *likvidaci společných povinností a práv*. K vypořádání může dojít třemi způsoby: na základě dohody manželů o vypořádání, soudním rozhodnutím anebo na základě zákona. Při

---

¹⁴⁵ MELZER, Filip, Petr TÉGL a Renáta ŠÍNOVÁ: Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 19/2014, s. 649.

¹⁴⁶ § 66 TrZ

¹⁴⁷ PSUTKA, Jindřich. *Společné jmění manželů*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 189 - 207.

¹⁴⁸ RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 54.

žádném z těchto způsobů však nesmí být dotčena práva třetích osob. Tak například věřiteli nesmí být znemožněno uspokojení jeho dluhu, jinak by se mohl domáhat určení, že vypořádání je vůči němu neúčinné (§ 737 odst. 1 OZ).

Preferovaným způsobem vypořádání SJM je vypořádání na základě dohody manželů, popř. bývalých manželů, která musí mít nově písemnou formu pouze v případě, že je uzavřena ještě za trvání manželství nebo je jejím předmětem věc, která se převádí na základě písemné smlouvy o převodu vlastnického práva.¹⁴⁹ Aby se předešlo případným sporům v případě, že dohoda o vypořádání nebude uzavřena písemně, má každý z manželů právo na to, aby mu druhý manžel na vyžádání vystavil potvrzení o tom, jak bylo SJM vypořádáno (§ 739 odst. 2 OZ). Manželům je v zásadě ponechána smluvní volnost v tom, jak SJM vypořádají, jejich dohoda však nesmí být mimo jiné v rozporu s dobrými mravy.¹⁵⁰ Dobré mravy by kupříkladu porušovala dohoda, na základě níž nabude jeden z manželů všechna aktiva a druhý všechna pasiva, aniž by byl zjištěn důvod ospravedlňující uzavření takové dohody.¹⁵¹

Nedohodnou-li se manželé na vypořádání SJM, může se každý z nich obrátit na soud, aby o vypořádání rozhodl. Soud při tom bude postupovat podle pravidel stanovených v § 740 a § 742 OZ, a co do určení způsobu vypořádání SJM nebude vázán návrhem (žalobou) účastníků, neboť způsob vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývá přímo z OZ.¹⁵²

Vypořádání na základě zákona se použije, pokud se manželé do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku SJM nedohodli na jeho vypořádání, ani nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu. K vypořádání pak dojde na základě nevyvratitelné domněnky dle § 741 OZ a platí, že hmotné movité věci jsou ve vlastnictví toho z manželů, který je výlučně využívá pro svou potřebu, pro potřeby své rodiny nebo rodinné domácnosti, ostatní hmotné movité věci a nemovitosti

---

¹⁴⁹ Zejména se bude jednat o nemovité věci (§ 560 OZ).

¹⁵⁰ § 1 odst. 2 OZ: „Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“

¹⁵¹ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2011, sp. zn. 22 Cdo 141/2009.

¹⁵² § 153 odst. 2 OSŘ

jsou v podílovém spoluvlastnictví obou a jejich podíly jsou stejné. Ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma manželům rovným dílem.

4.3.2. Bydlení manželů

Další otázkou, kterou musí manželé při uzavření manželství vyřešit, je otázka jejich bydlení. Většina manželských párů žije společně, zákon však umožňuje, aby se manželé dohodli, že budou bydlet trvale odděleně (§ 743 odst. 3 OZ).

Pokud manželé bydlí v bytě nebo domě, který je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, vznikne druhému manželovi uzavřením manželství automaticky právo v bytě nebo domě bydlet (§ 744 OZ). Manžel, který má byt nebo dům, kde se nachází rodinná domácnost, ve svém výlučném vlastnictví s ním nemůže nadále nakládat zcela libovolně a musí brát ohled na zájem druhého manžela, popřípadě celé rodiny. Obecně se musí zdržet všeho, co by mohlo společné bydlení manželů ohrozit nebo znemožnit, jinak se může druhý z manželů dovolávat neplatnosti takového právního jednání.

Pokud měl ke dni uzavření manželství jeden z manželů k bytu nebo domu, kde manželé bydlí, nájemní právo, vznikne uzavřením manželství oběma manželům společné nájemní právo, pokud si neujednají jinak (§ 745 OZ). Ze společného nájemního práva jsou oba manželé oprávněni i zavázáni společně a nerozdílně. I v tomto případě jsou manželé povinni respektovat zájmy druhého manžela a rodiny a nemohou tak například bez souhlasu druhého manžela nájem ukončit.

4.3.3. Ochrana před domácím násilím

OZ se okrajově dotýká i smutného fenoménu poslední doby, a sice domácího násilí, a zabývá se jím v rovině soukromoprávní. § 751 OZ stanoví, že stane-li se společné bydlení manželů, resp. rozvedených manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí, směřujícímu vůči manželovi nebo jiné osobě v rodinné domácnosti, může soud omezit, popřípadě i vyloučit na určitou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet. Soud

tak učiní na návrh dotčeného manžela nebo jiné osoby, která žije s manžely v rodinné domácnosti a může tak učinit na dobu maximálně šesti měsíců a to i opakovaně, pokud je k tomu závažný důvod.¹⁵³

---

¹⁵³ „Ustanovení § 751 až 753 proti domácímu násilí se použijí také v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé.“ (§ 3021 OZ)

5. Zánik manželství

5.1. Smrt a prohlášení za mrtvého

Manželství může zaniknout jen z důvodů stanovených zákonem. Prvním z těchto důvodů je smrt, popřípadě prohlášení manžela za mrtvého. Zpravidla se bude jednat o smrt jednoho z manželů, ve výjimečných situacích ale může dojít i ke smrti obou manželů. V takovém případě manželství zaniká smrtí prvního z nich. Pokud není jisté, který z nich zemřel jako první, například při automobilové nebo letecké havárii, má se za to, že zemřeli současně.¹⁵⁴ Prohlášením manžela za mrtvého zaniká manželství dnem, který se pokládá za den jeho smrti, tedy nikoliv dnem právní moci soudního rozhodnutí (§ 71 odst. 2 OZ). Pokud by se následně zjistilo, že je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží, manželství se však neobnovuje (§ 76 odst. 1 OZ).

5.2. Změna pohlaví

Absolutní novinkou v našem právním řádu je zánik manželství změnou pohlaví (§ 29 odst. 2 OZ). Jak již bylo zmíněno,¹⁵⁵ cílí toto ustanovení zejména na případy, kdy bude změna pohlaví podstoupena v zahraničí, neboť s ohledem na naši legislativu není možné, aby v České republice podstoupila změnu pohlaví osoba, která uzavřela manželství nebo vstoupila do registrovaného partnerství a toto trvá.¹⁵⁶

5.3. Rozvod manželství

Dalším, v České republice bohužel poměrně častým, důvodem zániku manželství je rozvod. Rozvod manželství je na našem území připuštěn již od roku 1919. Úprava obsažená v OZ navazuje na úpravu ZoR a nijak výrazně se od ní neodlišuje. Rozvod je jediným možným způsobem zrušení manželství za života manželů. Statistiky bohužel ukazují, že míra rozvodovosti je v České republice v posledních letech konstantně vysoká. Od roku 2001 stabilně 45 – 50 %

---

¹⁵⁴ § 27 OZ

¹⁵⁵ Viz Kapitola 1.4.1. Pojem a účel manželství

¹⁵⁶ §21 odst. 2 písm. b) zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

manželství končí rozvodem. Zatím nejvyšší (50 %) byla rozvodovost v roce 2010. Nejčastěji se manželé rozvádí po 3-5 letech manželství.¹⁵⁷

V souladu s předchozí právní úpravou zůstává jediným rozvodovým důvodem kvalifikovaný rozvrat manželství, tedy rozvrat hluboký, trvalý a nenapravitelný, u něž nelze očekávat, že dojde k obnovení soužití manželů (§ 755 OZ). OZ však ve svém § 755 odst. 2 obsahuje tzv. tvrdostní klauzuli, v důsledku níž manželství nemůže být za určitých okolností rozvedeno, ačkoli byl prokázán kvalifikovaný rozvrat, neboť by byl rozvod v rozporu s určitými zájmy. Konkrétně půjde o situaci, kdy by rozvod odporoval zájmu nezletilého plně nesvéprávného dítěte manželů. Tento zájem dítěte musí být dán zvláštními důvody. Nepostačí tedy, že si dítě „pouze“ přeje, aby se rodiče nerozváděli, musí tu být dán nějaký zvláštní objektivní důvod. Takovým důvodem může být například nemoc dítěte, která vyžaduje přítomnost obou rodičů a jejich ekonomickou podporu.¹⁵⁸ Druhým případem, kdy soud návrh na rozvod zamítne, je situace, kdy by byl rozvod v rozporu se zájmem manžela, proti kterému návrh na rozvod manželství směřuje a který se na rozvratu převážně nepodílel porušením svých manželských povinností, pokud by mu rozvodem byla způsobena zvláště závažná újma a pro zachování manželství svědčí objektivní mimořádné okolnosti. Komentářová literatura uvádí jako příklad takové mimořádné okolnosti délku trvání manželství nebo nepříznivý zdravotní stav druhého manžela.¹⁵⁹

OZ stejně jako ZoR rozlišuje mezi rozvodem se zjišťováním příčin rozvratu (sporný rozvod) a rozvodem bez zjišťování příčin rozvodu (nesporný či smluvený rozvod). Při sporném rozvodu musí žalobce tvrdit a dokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu. Soud je povinen zjišťovat existenci rozvratu manželství ale také jeho příčin. Co se týče rozvodu nesporného, na rozdíl od předchozí právní úpravy, není úprava OZ založena na „domněnce rozvratu manželství“. Soud tak

---

¹⁵⁷ Český statistický úřad. [20. 2. 2016]. Rozvodovost. Dostupné na:

<https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>

¹⁵⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 226.

¹⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář.* 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014, s. 452.

bude muset i při nesporném rozvodu zjišťovat existenci kvalifikovaného rozvratu, nebude však muset zjišťovat příčiny rozvratu.¹⁶⁰ Předpokladem nesporného rozvodu podle § 757 OZ je, že s rozvodem souhlasí oba manželé a soud zjistí, že shodné tvrzení manželů týkající se rozvratu manželství a záměru dosáhnout rozvodu je pravdivé. Zároveň je podmínkou, aby manželství trvalo minimálně jeden rok, přičemž manželé spolu déle než šest měsíců nežijí.¹⁶¹ Manželé se při nesporném rozvodu musí dohodnout na úpravě svých majetkových poměrů, bydlení a popřípadě výživného. Pokud jsou manželé rodiči nezletilého plně nesvéprávného dítěte, musí si též upravit poměry k dítěti po rozvodu a soud musí jejich dohodu schválit. Pokud budou splněny tyto požadavky, soud manželství rozvede, aniž by zjišťoval příčiny rozvratu.

Manželství může být rozvedeno až v okamžiku, kdy soud rozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu. Soud musí v tomto rozhodnutí zejména určit, který z rodičů bude mít dítě v péči, v jaké výši mu bude druhý rodič přispívat na výživu dítěte a kdy a v jakém rozsahu se bude moci s dítětem stýkat. Řízení o rozvod manželství a řízení o úpravu práv a povinností k nezletilým dětem jsou od roku 1998 dvě samostatná, na sobě relativně nezávislá řízení, přesto však může být manželství rozvedeno až v okamžiku, kdy budou upraveny poměry k dítěti. Smyslem této právní úpravy je garantovat nezletilým dětem určité základní jistoty po rozvodu jejich rodičů a zamezit vleklým sporům o dítě. Na druhou stranu tato právní úprava často vede ke zbytečným průtahům v rozvodovém řízení, což má v konečném důsledku negativní dopad nejen na rozvádějící se manžele ale i na jejich děti.¹⁶²

---

¹⁶⁰ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 57.

¹⁶¹ „Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.“ (§ 758 OZ)

¹⁶² ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozvodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 1/2016, s. 12.

5.4. *Následky zániku manželství*

5.4.1. **Příjmení manželů**

Po rozvodu často dochází k tomu, že manžel, který při vstupu do manželství přijal příjmení druhého manžela, se rozhodne vrátit se ke svému dřívějšímu příjmení, neboť si nepřeje dál nosit příjmení svého bývalého manžela a být s ním tak spojován. Zákon toto samozřejmě umožňuje a v takové situaci postačí, aby manžel do šesti měsíců po rozvodu oznámil matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení. V této oblasti nedošlo s přijetím OZ k zásadní změně, pouze se prodloužila lhůta, ve které je třeba provést oznámení matričnímu úřadu, neboť podle ZoR byla tato lhůta pouze jednoměsíční.¹⁶³

5.4.2. **Výživné rozvedeného manžela**

Dalším důsledkem zániku manželství rozvodem je vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, jejímž cílem je zmírnění rozdílné ekonomické úrovně rozvedených manželů, ke které došlo v důsledku rozvodu.¹⁶⁴

Základním předpokladem pro vznik nároku na výživné je skutečnost, že rozvedený manžel není schopen sám se živit a tato jeho neschopnost má svůj původ v manželství nebo v souvislosti s ním. V praxi půjde například o situaci, kdy jeden z rozvedených manželů pečuje o dítě, a nemůže proto nastoupit do zaměstnání nebo o ženu, která po dlouhou dobu manželství pečovala o domácnost a děti, a v důsledku toho ztratila kvalifikaci, což jí znesnadňuje nebo dokonce znemožňuje najít si odpovídající zaměstnání.¹⁶⁵ Vyživovací povinnost nevznikne, nelze-li to na druhém manželovi spravedlivě požadovat, zejména s ohledem na jeho věk nebo zdravotní stav (§ 760 odst. 1 OZ).

OZ stanoví, že oprávněný manžel má právo na výživné v přiměřeném rozsahu. Nejde tu pouze o zajištění základních nezbytných potřeb, ale i o zajištění

---

¹⁶³ Srov. § 29 ZoR

¹⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 140.

¹⁶⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 239.

dalších osobních potřeb. Vyživovací povinnost rozvedených manželů bude ale nižší, než jaká je stanovena mezi manželi, neboť ta jim má zajistit v zásadě stejnou hmotnou a kulturní úroveň.¹⁶⁶ Konkrétní rozsah vyživovací povinnosti by měl být primárně určen dohodou manželů,¹⁶⁷ přičemž manželé se také mohou dohodnout na jednorázovém vyplacení odbytného, čímž povinný manžel splní svou vyživovací povinnost. Pokud k dohodě mezi manžely nedojde, může o vyživovací povinnosti rozhodnout soud. Soud při svém rozhodování vezme v úvahu zejména dobu trvání manželství, dobu po jakou je manželství rozvedeno, skutečnost, že si manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka, zda si nemohl výživu zajistit sám vlastním majetkem, zda pečoval o rodinnou domácnost nebo zda se vůči bývalému manželovi nedopustil trestného činu a podobně (§ 760 odst. 2 OZ).

Za určitých okolností může soud manželovi uložit povinnost platit zvláštní druh výživného - tzv. sankční výživné, na které má nárok manžel, který převážně nezapříčinil rozvrat manželství nebo s rozvodem nesouhlasil, a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. Toto tzv. sankční výživné bude vyšší než běžné výživné mezi rozvedenými manžely a mělo by zajistit, aby rozvedení manželé měli v zásadě stejnou životní úroveň. Sankční výživné může být přiznáno pouze po omezenou dobu. Soud by jej měl přiznat na dobu přiměřenou okolnostem případu, nejdéle však po dobu tří let od rozvodu.

Právo na výživné zanikne smrtí povinného manžela, dále uzavře-li oprávněný rozvedený manžel nové manželství, popřípadě vstoupí-li do registrovaného partnerství (§ 763 OZ).

5.4.3. Majetkové povinnosti a práva při zániku manželství

Zánikem manželství dochází také k zániku SJM. V případě zániku manželství smrtí jednoho z manželů, je pozůstalý manžel jeho zákonným dědicem

---

¹⁶⁶ FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 33.

¹⁶⁷ Tato dohoda může být uzavřena i před tím, než je manželství pravomocně rozvedeno (viz Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004).

a bude dědit v první¹⁶⁸ nebo druhé¹⁶⁹ dědické třídě, pokud není závětí nebo dědickou smlouvou stanoveno jinak. Pozůstalý manžel však není nepominutelným dědicem.¹⁷⁰

V případě zániku manželství rozvodem, musí dojít k vypořádání SJM. Jak již bylo zmíněno výše, SJM může být vypořádáno na základě dohody manželů nebo rozvedených manželů, soudním rozhodnutím nebo na základě nevyvratitelné domněnky podle § 741 OZ.

OZ v neposlední řadě upravuje i bydlení po zániku manželství (§ 766 a násl. OZ). Pokud manželství zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů a manželé měli svou rodinnou domácnost v domě nebo bytě, ke kterému měli společné nájemní právo, zůstane pozůstalý manžel nájemcem. Pokud měl pozůstalý manžel v bytě nebo domě pouze právo bydlení, toto právo mu zanikne, ledaže na něm nelze, například z důvodu jeho stáří, špatného zdravotního stavu nebo tíživé finanční situace, spravedlivě požadovat, aby dům nebo byt opustil. V případě zániku manželství rozvodem je preferováno, aby se manželé, respektive bývalí manželé dohodli na bydlení po rozvodu. Pokud k tomu nedojde, může rozhodnout soud, přičemž by měl při svém rozhodování přihlídnout zejména k tomu, komu z rozvedených manželů byla svěřena péče o dítě, o něž manželé společně pečovali (§ 768 odst. 1 OZ).

---

¹⁶⁸ „V první třídě dědiců dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel, každý z nich stejným dílem.“ (1635 odst. 1 OZ)

¹⁶⁹ „Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé třídě manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.“ (1636 odst. 1 OZ) „Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně polovinu pozůstalosti.“ (1636 odst. 2 OZ)

¹⁷⁰ Srov. § 1642 a násl. OZ.

6. Islámské manželské právo

V této kapitole bych ráda nastínila základní rozdíly mezi úpravou manželství v našem právním řádu, která vychází z křesťanské tradice a islámským manželským právem. Islámské právo jsem si pro své porovnání vybrala z důvodu, že se jedná o aktuální téma, neboť se nyní v důsledku migrační krize více než dříve diskutuje o odlišnostech mezi křesťanstvím a islámem a o schopnosti muslimů integrovat se v Evropě, s ohledem na jejich odlišnou kulturu a tradice, s čímž neodmyslitelně souvisí i manželství, postavení žen v manželství a ve společnosti a obecně vztahy v rodině.

6.1. O islámském právu obecně

Základním znakem islámského práva (*šari'a*)¹⁷¹ je fakt, že je neodmyslitelně spjato s náboženstvím a je považováno za neměnné a dané Bohem, v důsledku čehož se někdy jen obtížně přizpůsobuje proměnám společnosti. Islámské právo je založeno na principu personality a je závazné jen pro muslimy. V současné době není islámské právo v plném rozsahu uplatňováno v žádné muslimské zemi, je však základem jejich zákonodárství. Nejdůležitějšími (primárními) prameny islámského práva je posvátná kniha muslimů Korán a sunna.¹⁷²

Islámské právo má dva hlavní proudy, a sice právo sunnitské a šíitské. Oba tyto proudy mají mnoho společného, některé právní otázky, včetně těch, které se dotýkají rodiny a manželství, však řeší odlišně. Sunnité tvoří absolutní většinu vyznavačů islámu.

Co se týče islámského rodinného práva, to je upraveno především v Koránu, a jde proto o odvětví silně zakořeněné, které silně odolává reformním snahám. Rodina je pro muslimy jednou z nejdůležitějších hodnot a je považována za základní článek obce věřících. Pro islám je typické patriarchální a patrilineární¹⁷³ uspořádání rodiny. Žena je podřízena muži, má menší práva, ale i

---

¹⁷¹ Výraz *šari'a* pochází z arabského slova cesta.

¹⁷² Sunna je souhrn výroků a činů proroka Muhammada.

¹⁷³ V patrilineární společnosti dostávají děti jméno po otci a majetek se dědí v mužské linii.

menší povinnosti než muž, na druhou stranu muž je povinen podle svých možností manželku hmotně zabezpečovat a zastupovat. Naopak v majetkovém a závazkovém právu má žena v zásadě stejné postavení jako muž.¹⁷⁴

6.2. *Manželství a jeho formy*

Islámské právo definuje manželství jako „*smlouvu předepsanou zákonodárcem (Bohem), představující platné právo každé ze stran k tomu, aby měla v souladu se zákonem požitky z té druhé*“. Tato klasická definice manželství vyjadřuje nejčastější motivaci muslimů k uzavření manželství, a sice možnost pohlavního styku bez postihu, neboť pohlavní styk mimo manželství je přísně zakázán.¹⁷⁵ Manželství je tedy soukromoprávní smlouvou, na jejímž základě žena přechází do područí a pod ochranu muže. Tato smlouva se vyvinula ze smlouvy o prodeji nevěsty. Ženich uzavírá smlouvu se zákonným zástupcem nevěsty, kterým je zpravidla otec nevěsty nebo některý mužský příbuzný z otcovy strany (děd, strýc či bratr) a pokud nikdo takový v rodině není, tak soudce.

Obecně platí, že se manželství uzavírá na dobu neurčitou, manželství by mělo být stejně jako v křesťanství svazkem na celý život. Někteří šiité však umožňují uzavřít i dočasné manželství, přičemž pak ve smlouvě musí specifikovat dobu, po kterou má být manželství uzavřeno. Zajímavé je, že na rozdíl od „*klasického manželství*“ zde není stanoven maximální počet žen, se kterými lze dočasné manželství uzavřít. Sunnité však uzavření dočasného manželství nedovolují a takové manželství označují jako „*požitkářské*“ či jako legalizovanou formu prostituce.

Kromě „*klasického manželství*“ se můžeme v islámském právu setkat s některými zvláštními formami manželství. V první řadě se jedná o „*manželství zvykové*“, pro něž platí, že sice došlo k sepsání manželské smlouvy, ta ale nebyla registrována u státního orgánu, což je podmínkou uzavření platného manželství. Stát tedy takové manželství neuznává. Důvodem pro uzavření takového manželství může být, že se již ženatý muž obává reakce své ženy nebo případného

---

¹⁷⁴ POTMĚŠIL, Jan: *Islámské platné právo, aneb povinnosti člověka k člověku (mu'amalát)*. Ad Notam 6/2007, s. 175.

¹⁷⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 76.

rozvodu. Druhým příkladem zvláštní formy manželství je „*manželství na pochodu*“, které je výhodné zejména pro méně movité muže, neboť žena se v manželské smlouvě vzdává práva na to, aby jí muž hmotně zabezpečoval a zůstává u svých rodičů, kde jí její manžel může v určitých hodinách navštěvovat. Dále stojí za zmínku „*cestovní manželství*“, které bývá uzavřeno v případě, kdy muž cestuje do zahraničí a jeho manželka ho z nejrůznějších důvodů nedoprovází. Muž pak uzavře další manželství, a to zpravidla s místní ženou, opět z důvodu, aby si mohl dopřávat pohlavní styk bez postihu. Setkat se můžeme také s „*manžestvím na letní prázdniny*“, jenž v Saudské Arábii uzavírá muž nebo žena, pokud chtějí vycestovat a potřebují doprovod.

Islámské právo je specifické mimo jiné tím, že připouští polygynii neboli mnohoženství. Podle Koránu může mít muž až čtyři manželky. Pro západní svět je polygamie obecně absolutně nemyslitelným jevem, avšak i mezi muslimy je tato otázka velmi diskutována, někteří jsou jejímu zastánci, jiní jí naopak kritizují. Je nutné zmínit, že se však nejedná o většinový jev.¹⁷⁶ V Turecku a Tunisku je polygynie úplně zakázána, některé arabské země jí podmiňují předchozím souhlasem soudce, který zkoumá finanční situaci muže, tedy zda bude schopen uživit více žen. Soudce může uzavření dalšího manželství zakázat, pokud se obává nespravedlivého zacházení s ženami nebo pokud pro uzavření dalšího manželství nesvědčí určité ospravedlňující důvody, jako například neplodnost ženy nebo její nevyлéčitelná choroba. Zástupce nevěsty si navíc může do manželské smlouvy vymínit doložku, která muži zakáže uzavřít další manželství.

6.3. Uzavření manželství

6.3.1. Překážky uzavření manželství

Manželství nemůže být uzavřeno, jestliže tomu brání některé z překážek uzavření manželství. Mezi překážky trvalého charakteru, tedy takové, které jsou neodstranitelné, patří příbuzenský vztah a příslušnost k náboženství. Známy je zákaz uzavření sňatku muslimky s nemuslimem. Muž muslim se může oženit jedině s muslimkou nebo ženou z „*lidu knihy*“, tedy křesťankou nebo židovkou,

---

¹⁷⁶ Polygynní manželství představují asi jen 2 – 12 % manželství v arabském světě.

jinak by bylo manželství absolutně neplatné. Naopak mezi odstranitelné překážky patří uzavření manželství s další ženou, je-li muž již ženatý se čtyřmi ženami.

Islámské právo dále požaduje, aby si byli budoucí manželé rovni, čímž se myslí „*rovnocennost muže a ženy co do určitých vlastností, aby v průběhu jejich manželství nedošlo ke konkurenci*“. Myslí se tím zejména rovnost v rodokmenu, islámu, vlastnictví či postavení snoubenců. Podmínka rovnosti nebude naplněna, pokud se dívka z bohaté rodiny bude chtít provdat za nemajetného. Jako další podmínka se uvádí, že snoubenec nesmí trpět vadou, která by mu znemožňovala intimní život. Věková hranice pro uzavření manželství je dána pohlavní vyspělostí. U dívek jde o okamžik první menstruace a u chlapců jsou to první „mokrý sny“. Nejnižší hranice v klasickém islámském právu je stanovena na 9 let u dívky a 12 let pro chlapce, u obou však nejvýše 15 let, kdy se vyžralost presumuje. Je doporučováno, aby dívky i chlapci uzavřeli manželství co nejdříve, pokud jim to jejich situace dovoluje, a snížili tím riziko provinění ve formě nemanželského pohlavního styku. Současné právní řády muslimských států většinou stanoví nejnižší požadovaný věk pro uzavření manželství, ale zároveň stanoví výjimky z tohoto pravidla, kdy je možné uzavřít manželství i před dosažením tohoto věku na základě souhlasu soudu. Důvodem pro to může být těhotenství ženy nebo skutečnost, že mezi mužem a ženou došlo nebo hrozí, že dojde k pohlavnímu styku. Tato věková hranice se ve většině států pohybuje mezi 15 až 19 lety u dívek a 16 až 19 lety u chlapců.¹⁷⁷

6.3.2. Proces uzavírání manželství

Samotnému uzavření manželství zpravidla předchází celá řada rituálů a vyjednávání. I v současné době se v některých muslimských státech můžeme setkat s dohodnutými manželstvími, kdy rodina pro dívku již od raného věku hledá partnera. Žena si sama partnera nehledá, může však vyjádřit svůj názor, případně ženicha odmítnout. Pokud má muž zájem o dívku, nesmí se obrátit nikdy přímo na ní, ale na jejího otce či poručníka. Muž poté učiní vůči ženě nebo jejímu zákonnému zástupci nabídku k uzavření manželství. Pokud je nabídka přijata, dochází k zasnoubení. Do svatby nemohou být snoubenci spolu sami o samotě,

---

¹⁷⁷ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, s. 96 – 111.

mohou se setkávat jedině za přítomnosti jiných dospělých příslušníků rodiny. V moderní městské společnosti však toto již neplatí a mladí lidé se seznamují sami. Vždy záleží na společenských poměrech, místních zvycích a také na skutečnosti, do jaké míry konkrétní rodina lpí na tradičních zvyklostech.¹⁷⁸

Samotné manželství je uzavřeno na základě soukromoprávní smlouvy, která má zpravidla písemnou formu, ačkoli to není vyžadováno. Klasické islámské právo vyžaduje souhlas ženy s uzavřením manželství, jen pokud se jedná o dospělou ženu, která není pannou, jinak může být provdána i proti své vůli. Mlčení znamená souhlas. Většina právních řádů arabských zemí však v současné době již nepovoluje zástupci ženy, aby jí donutil uzavřít manželství.

Dále je zvykem, že muž při uzavření manželství dává ženě „*mahr*“, tedy určitou finanční částku, která je klasickými právníky chápána jako kupní cena za výhradní sexuální právo k ženě. Naopak moderní právníci chápou „*mahr*“ jako vyjádření pocty k ženě a záruku jejího finančního zabezpečení. Výše této částky není nikde konkrétně určena, má se však jednat o částku přiměřenou finanční situaci muže. Podle šaría k uzavření manželství postačí pouze uzavření manželské smlouvy, většina muslimských států však v současné době vyžaduje i registraci u státního orgánu.

6.4. Práva a povinnosti manželů

Uzavřením manželství vzniká manželům celá řada práv a povinností. Zejména se vyzdvihuje vzájemný respekt mezi manžely a jejich povinnost chránit rodinu před hrozící škodou. Jak již bylo zmíněno, arabská společnost zůstává silně patriarchální a muž je považován za hlavu rodiny a živitele, žena je vnímána jako pečovatelka o rodinu. Vzhledem k odlišným úlohám muže a ženy v rodině, jsou nadáni i rozdílnými právy a povinnostmi. Jedním ze základních důvodů pro uzavření manželství je beztrestný intimní styk a žena jej nesmí svému muži svévolně odepírat. Úkolem ženy je starat se o děti a domácnost, důležitá rozhodnutí týkající se dětí však činí otec a je to právě otec, kdo je zodpovědný za

---

¹⁷⁸ DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Rodina v islámské tradici*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2008, Issue/Volume/Year: 3–4/V/2008 [cit. 17.2. 2016]. Dostupné na: <http://paideia.pedf.cuni.cz/download/dvorakovadomov.pdf>

finanční zabezpečení dětí ale i celé rodiny a za zjištění bydlení. Pokud muž neplní řádně svou vyživovací povinnost, může mu žena odepřít poslušnost a intimní styk. Žena by se měla obecně zdržovat hlavně doma a vycházet pouze v případě nutnosti, a navíc se svolením manžela. Pokud se vzdálí bez souhlasu manžela, může jí pozastavit výplatu výživného. Uzavřením manželství nevzniká společné jmění manželů nebo obdobné majetkové společenství, ale je důsledně oddělován majetek obou manželů. Žena může být výdělečně činná jedině se souhlasem manžela a může vykonávat jen takové povolání, které je pro ni vhodné, a kde je zpravidla ve styku pouze se ženami.

6.5. Zrušení a zánik manželství

Islámské právo zná oproti právním úpravám západních zemí mnohem více způsobů, kterými může manželství zaniknout. Kromě smrti manžela, jde také o skutečnost, že muž přestane být muslimem a stane se odpadlíkem. Změna víry ženy způsobuje zánik manželství, jedině pokud by se žena stala ateistkou nebo přijala jiné náboženství než islám, křesťanství nebo judaismus. Islámské právo připouští i rozvod, je však považován za věc, kterou „Bůh ze všeho nejvíc nenávidí“ a mělo by se jednat o krajní řešení. Z tohoto důvodu je zajímavé, že islámské právo rozlišuje hned několik druhů rozvodu. K rozvodu dochází většinou z vůle manžela, který jej provede zapuzením. Žena právo zapudit svého manžela nemá. Dále se může jednat o rozvod na základě dohody se ženou, kdy ji muž za kompenzaci nebo za vzdání se jejích práv zapudí, o rozvod manželství soudní cestou nebo o další méně časté způsoby rozvodu manželství. Důvodem ospravedlňujícím rozvod manželství může být rozvrat manželství, nehrazení výživného, dlouhodobá nepřítomnost nebo nezvěstnost muže, zanedbávání ženy nebo například určitá vada fyzického nebo psychického charakteru. Pokud se zjistí, že nebyly dodrženy podmínky uzavření manželství, manželství je anulováno. Po rozvodu je stanovena čekací doba, v níž žena nesmí uzavřít nové manželství. Tato doba u těhotné ženy trvá, dokud nedonosí dítě, jinak tři menstruační cykly.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo uceleně shrnout nejdůležitější aspekty institutu manželství od jeho vzniku, přes jeho trvání až po zánik podle současné právní úpravy. Zaměřila jsem se však také na nejdůležitější změny, které s sebou přinesl nový OZ a pokusila se osvětlit instituty, které do přijetí OZ naše právo neznalo. Obecně však mohu konstatovat, že rodinné právo, včetně institutu manželství, jsou oblasti práva velmi stabilní a nová úprava zpravidla vychází z úpravy dosavadní. Za pozitivum lze však podle mého názoru považovat shrnutí do té doby roztržité právní úpravy do jediného kodexu a přesnější vymezení některých pojmů a institutů, tak aby u nich napříště nedocházelo k výkladovým problémům. Na druhou stranu s sebou přinesl nový kodex celou řadu nových otázek a nejasností, které bude třeba řešit případnými novelizacemi OZ, popřípadě čekat, jak se s nimi vypořádají soudy při svém rozhodování.

Ve své práci jsem předně obecně pojednala o pojmu a účelu manželství, zařadila jsem tento institut do systému práva a osvětlila, jaké jsou nejdůležitější prameny rodinného a manželského práva a zásady, na nichž tato právní odvětví stojí. Svou pozornost jsem také věnovala základním rozdílům mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím. Dále jsem se zaměřila na současnou právní úpravu vzniku manželství, předdodavkové řízení a samotný sňatečný obřad. Vysvětlila jsem základní rozdíly mezi občanským a církevním sňatkem a přiblížila jsem i zvláštní způsoby, jak může manželství vzniknout za mimořádných okolností. Zabývala jsem se otázkou, kdo je způsobilý uzavřít manželství a jaké jsou zákonné překážky uzavření manželství. Pojednala jsem o manželství zdánlivém a neplatném. Následně jsem se zaměřila na povinnosti a práva manželů, které jsem na základě jejich nejčastěji používané klasifikace systematicky roztřídila a popsala ve třech kategoriích, tak aby bylo snadné se v nich zorientovat. Konkrétně jsem se zaměřila na povinnosti a práva osobního charakteru, osobně - majetkového charakteru a manželské majetkové právo, kde jsem se zaobírala právní úpravou společného jmění manželů. Nakonec jsem nastínila způsoby, jakými může manželství zaniknout, z nichž největší pozornost jsem věnovala rozvodu a jeho následkům.

Do své práce jsem se rozhodla zařadit i porovnání institutu manželství u nás a v islámském právu. V této části bylo mým cílem zejména co nejvíce přiblížit absolutně odlišnou představu muslimů o manželství, jeho účelu a funkcích a postavení muže a ženy v manželství. Popsala jsem proces vzniku manželství, včetně překážek uzavření manželství a nastínila jsem i některé zvláštní formy manželství, neboť ty se v naší právní kultuře nevyskytují a projevuje se v nich specifické pojetí manželství v klasickém islámském právu. Zaměřila jsem se na roli muže a ženy v manželství a na jejich vzájemná práva a povinnosti. Nakonec jsem popsala, jak může manželství zaniknout a alespoň stručně jsem zmínila, jaké rozlišné formy rozvodu a zániku manželství obecně islámské právo zná.

Pevně věřím, že teoretické znalosti, které jsem díky zpracování této práce nabyла, využiji nejen ve své budoucí právní praxi, ale i v soukromém životě.

Seznam zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch; Obecný zákoník občanský (císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s.)
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MatrZ	zákon č. 301/2002 Sb., o matrikách, jménu a příjmení
OZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SJM	společné jmění manželů
TrZ	zákon č. 40/2009, trestní zákoník
Ústava ČR	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZRP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
ZSPOD	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZZŘS	zákon č. 292/2014 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam použité literatury a zdrojů

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
- Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 127/1968 Sb., o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákona č. 140/1961, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů

Komentované právní předpisy

- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství : komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4.
- ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 752 s. ISBN 978-80-7478-457-6.

Knižní publikace

- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 263 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-55-7.
- ELIÁŠ, Karel a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001, 302 s. ISBN 80-7201-313-0.
- ELIÁŠ, Karel. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 358 s. ISBN 978-80-7478-493-4.

- FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 246 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7478-500-9.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 398 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, č. 376. ISBN 80-7239-192-5.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ, Lenka WESTPHALOVÁ a Radovan DÁVID. *Rodinné právo*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2015, 328 s. Academia iuris, 7. ISBN 978-80-7400-552-7.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekonstrukci*. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges). ISBN 978-80-7502-023-9.
- NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014, 194 s. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.
- PLECITÝ, Vladimír. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 140 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-139-7.
- POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech manželství: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 370 s. Judikatura (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-334-0.
- PSUTKA, Jindřich. *Společné jmění manželů*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2015, 303 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-565-7.
- RADVANOVÁ, Senta a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1999, 227 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-7179-182-2.
- RADVANOVÁ, Senta, Jiří ŠVESTKA a Jan DVOŘÁK. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7357-466-6.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a Ondřej ŠMÍD. *Manželství*. Praha: Leges, 2014, 336 s. Teoretik. ISBN 978-80-7502-046-8.
- ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013, 336 s. Teoretik. ISBN 978-80-87576-66-3.
- VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 283 s. ISBN 80-86432-93-9.

Odborné články

- BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*. 2/2003, s. 78.
- HOLUB, Miloš. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 9/2006, s. 313.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o registrovaném partnerství. *Bulletin advokacie*. 2/2007, s. 18.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Glosa k návrhu obligatorního civilního sňatku. *Právní rozhledy*. 4/2006, s. 148.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 23-24/2013, s. 801.
- KYSELOVÁ, Tereza. Rodinný závod – další z novinek v novém občanském zákoníku. *Ad notam*. 2013, č. 1.
- LUŽNÁ, Romana. Zatupování manžela. *Právní rádce*. 2008, č. 10, s. 20 – 23.
- MELZER, Filip, Petr TÉGL a Renáta ŠÍNOVÁ: Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 19/2014, s. 649.
- POTMĚŠIL, Jan. Islámské platné právo, aneb povinnosti člověka k člověku (mu‘amalát). *Ad Notam*. 6/2007, s. 175.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 1/2016, s. 12.
- SVOBODA, Karel. K žalobám mezi manžely za trvání manželství. *Právní rozhledy*. 18/2014, s. 638.
- TELEEC, Ivo. Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku. *Právní rozhledy*. 3/2006, s. 101.
- TELEEC, Ivo. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. 3/2012, s. 77.
- WESTPHALOVÁ, Lenka a Ondřej SPÁČIL. Nová právní úprava osobních vztahů mezi manžely. *Právní rozhledy*. 2013, č. 6.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik slov okolo okrajového pojmu aneb de explicatione serviet. *Právní rozhledy*. 1/2014, s. 27.

Rozhodnutí soudu

- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 9. 1951, sp. zn. 6 Ok 160/51
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 3. 1966, sp. zn. 4 Cz 10/66
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 5. 1966, sp. zn. Rozbor Pls 4/66
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 5. 1976, sp. zn. Cpj 179/75
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 24. 3. 1977, sp. zn. Tz II 1/77
- Stanovisko Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 15. 6. 1977, sp. zn. Cpj 11/77
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. 5. 1996, sp. zn. 16 Ca 116/96
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 135/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 22 Cdo 3336/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 5. 2011, sp. zn. 22 Cdo 141/2009

Elektronické zdroje

- *Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze)* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR. 2013 [cit. 3.9.2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu>
- *Důvodová zpráva* [online]. Sněmovní tisk 320/0. 2014 [cit. 15. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=320&CT1=0>

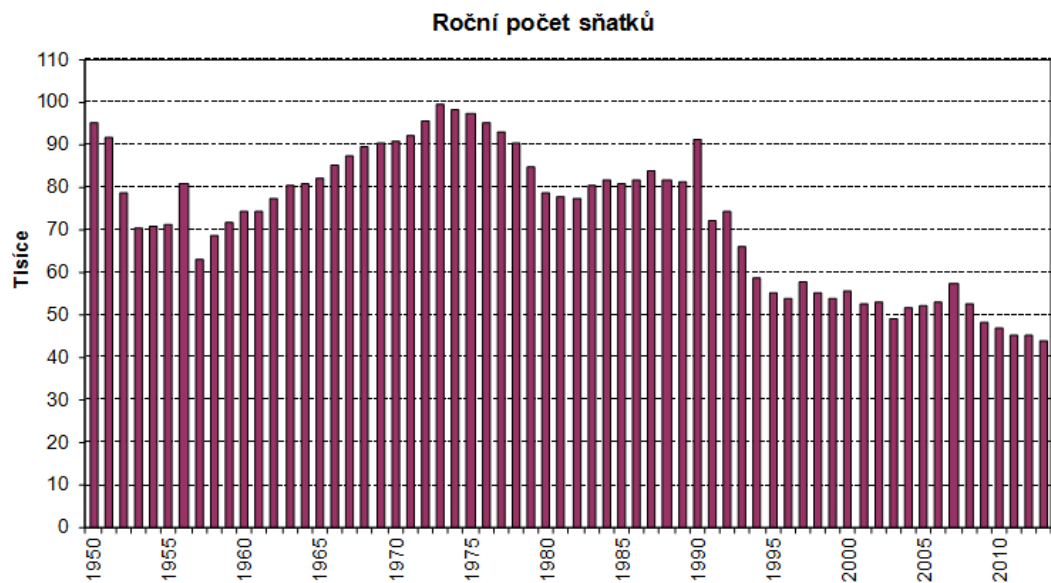
- TAJOVSKÁ, Kamila. *Režim oddělených jmení*. [online]. 2015 [cit. 10.2. 2016]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rezim-oddelenych-jmeni-97542.html>

- BARŠOVÁ, Andrea. *Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, Vol. 3, No 1, s. 22-38 [cit. 10.12. 2015]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43>

- CHALUPSKÁ, Lenka. *Transsexualita v českém právním řádu v kontrastu cizích moderních úprav*. [online] 2014 [cit. 10.12.2015]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/transsexualita-v-ceskem-pravnim-radu-v-kontrastu-cizich-modernich-uprav>

- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Rodina v islámské tradici*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY [online]. 2008, Issue/Volume/Year: 3–4/V/2008 [cit. 17.2. 2016]. Dostupné na: <http://paideia.pedf.cuni.cz/download/dvorakovadomov.pdf>

- Český statistický úřad. [20. 2. 2016]. Sňatečnost. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatecnost>

- Český statistický úřad. [20. 2. 2016]. Rozvodovost. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>

Seznam příloh

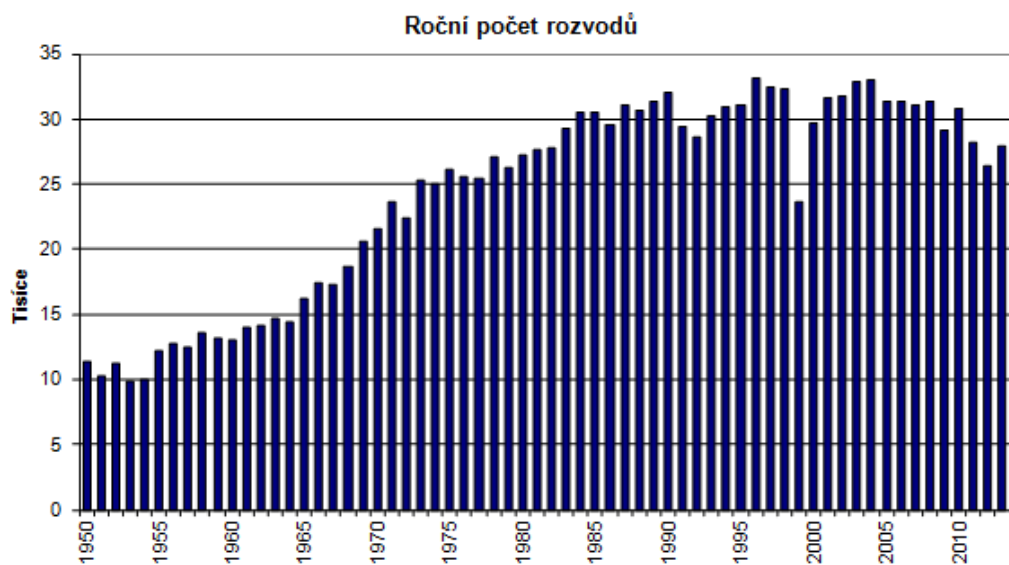
Příloha č. 1   Roční počet sňatků

Příloha č. 2   Roční počet rozvodů

Příloha č. 1 Roční počet sňatků¹⁷⁹

Příloha č. 2 Roční počet rozvodů¹⁸⁰

¹⁷⁹ Český statistický úřad [online]. 20. 2. 2016. Sňatečnost. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatecnost>

¹⁸⁰ Český statistický úřad [online]. 20. 2. 2016. Rozvodovost. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>

Resumé

Hlavním cílem této diplomové práce je uceleně shrnout nejdůležitější aspekty právního institutu manželství od jeho vzniku, přes jeho trvání až po zánik podle současné právní úpravy. Soustředila jsem se také na nejdůležitější změny spojené s přijetím nového občanského zákoníku a osvětlila podstatu některých nových právních institutů. Téma „*Manželství*“ jsem si zvolila z důvodu, že se jedná o institut, který se dotýká života všech z nás, a je proto užitečné umět se orientovat v této problematice a být si vědom práv a povinností spojených s manželstvím.

Práce se skládá z šesti kapitol, které se věnují jednotlivým aspektům manželství. Cíle své práce jsem vymezila v Úvodu a svou práci jsem zakončila Závěrem, ve kterém shrnuji a hodnotím výsledky své práce. Kromě toho práce zahrnuje Obsah, Seznam zkratk, Seznam použité literatury a Přílohy.

První kapitola se zaměřuje na zařazení institutu manželství do českého právního řádu a jeho postavení v něm. Zmiňuji zde nejdůležitější prameny a základní zásady rodinného práva. Osvětluji samotný pojem a účel manželství, neboť jejich vymezení má klíčový význam pro celou práci a shrnuji základní rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.

Druhá kapitola se věnuje vzniku manželství. Zabývám se zde zasnoubením, předoddavkovým řízením i samotným sňatečným obřadem a zvláštními způsoby uzavírání manželství za mimořádných okolností. V závěru druhé kapitoly rozebírám způsobilost uzavřít manželství a zákonné překážky uzavření manželství.

Třetí kapitola cílí na neplatnost a zdánlivost manželství, jejich příčiny a důsledky.

Čtvrtá kapitola obsahuje úpravu nejdůležitějších povinností a práv manželů. Ty jsou rozděleny na povinnosti a práva osobního charakteru, osobně – majetkového charakteru a manželské majetkové právo zahrnující hlavně společné jmění manželů.

Pátá kapitola popisuje zánik manželství. Věnuji se zde zániku manželství smrtí, prohlášením za mrtvého či změnou pohlaví. Nejvíce se však zaměřuji na rozvod a jeho následky.

V poslední kapitole přibližuji úpravu manželství v islámském právu. Soustředím se na pojem a účel manželství, proces uzavírání manželství a rozličné formy manželství. Shrnuji nejdůležitější práva a povinnosti manželů a jejich postavení v manželství. Nakonec pojednávám o zániku manželství v islámském právu.

Abstract

The main object of this thesis is to summarize the most important aspects of legal institution of marriage from its conclusion and duration to the ending of it in accordance with the current legislation. I also focused on main changes connected with passing the new Civil Code and I clarified the essence of some new legal institutions. I chose the topic “*Marriage*” because it is a legal institution that affects life of everyone and therefore it is useful to be familiar with these issues and be aware of rights and duties connected with marriage.

The thesis is composed of six chapters which deal with particular aspects of marriage. The aims of the thesis are set in Introduction and the thesis is terminated by Conclusion where results of my thesis are summarized and evaluated. Besides that the thesis includes Content, Index of Abbreviations, Bibliography and Annexes.

First chapter focuses on categorization of marriage into the Czech legal system and its position in it. I mention here the most important sources and basic principles of Family law. I explain the term and the purpose of marriage because its definition is crucial for all thesis and I state the most substantial differences between marriage and registered partnerships.

Chapter two is dedicated to the conclusion of marriage. I concentrate on engagement, proceedings preceding the conclusion of marriage, the wedding ceremony itself and the special means of conclusion of marriage under extraordinary circumstances. In the end of the second chapter I analyze capacity and legal obstacles of conclusion of marriage.

Chapter three aims at nullity of marriage and putative marriage, their causes and consequences.

Chapter four contains the most important duties and rights of spouses. These are divided into duties and rights of personal character, personal-property

character and matrimonial property law, including particularly community property of spouses.

The fifth chapter describes the termination of marriage. I deal with the termination of marriage by death, declaration of death and sex change. Particularly, I concentrate on divorce and its legal consequences.

In the last chapter I describe marriage in Islamic law. I focus primarily on the term and purpose of marriage. I describe the process of conclusion of marriage and different forms of marriage. Subsequently I summarize the most important rights and duties of spouses and their position in marriage. Finally I deal with termination of marriage in Islamic law.

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Marriage

Klíčová slova

manželství, manželé, rodina

Key words

marriage, spouses, family